

VÝVOJ ELEKTROTECHNICKÉHO PRIEMYSLU NA SLOVENSKU V ROKU 2008

Odvetvová analýza

projekt pre
Ministerstvo hospodárstva SR

Bratislava, september 2009

Vývoj elektrotechnického priemyslu na Slovensku v roku 2008

Odvetvová analýza, TREND Analyses, júl 2009

Profil odvetvia a jeho ekonomická charakteristika

Elektrotechnický priemysel (ETP) je jedným z najvýznamnejších a tiež najdynamickejších odvetví slovenského priemyslu. Po hlbokom útlme elektrotechnickej výroby v prvej polovici deväťdesiatych rokov, kedy sa naplno prejavilo zaostávanie doma vyvíjanej a vyrábanej elektroniky za svetovými trendmi, výkony odvetvia už viac ako desaťročie nepretržite rastú. A to viac ako v ktoromkoľvek inom odvetví slovenského priemyslu.

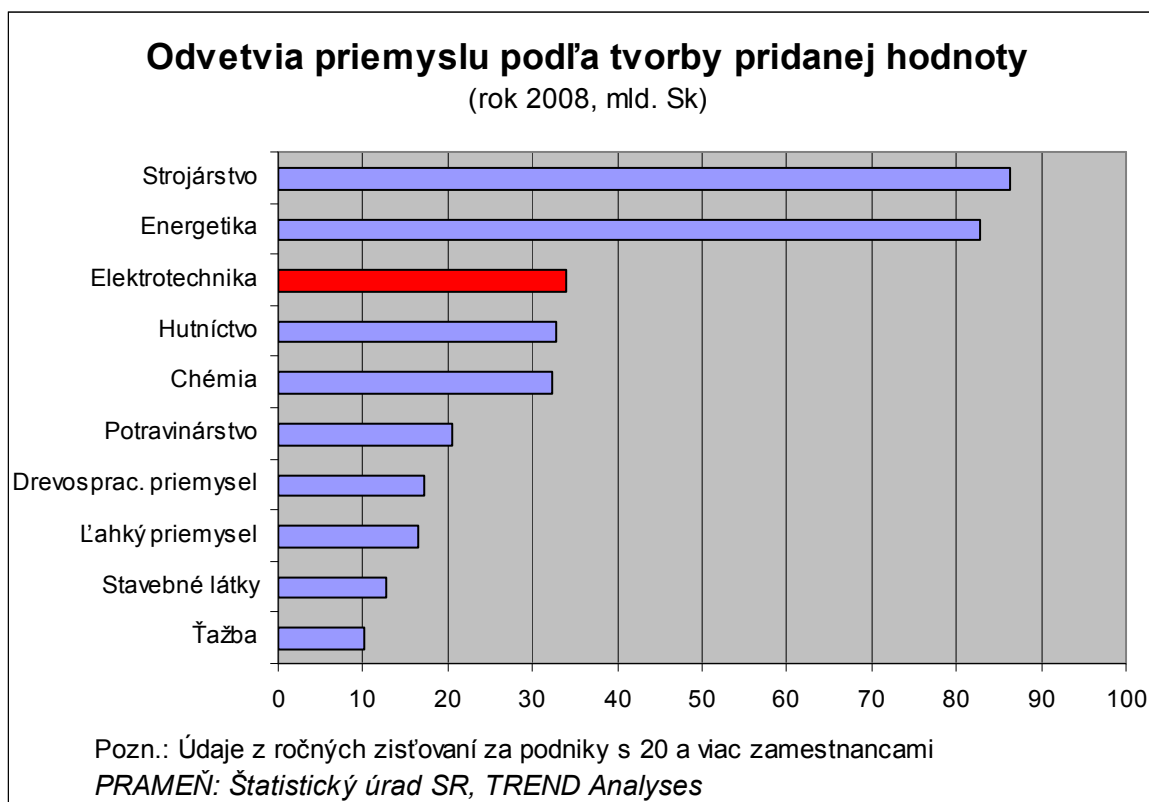
Za ostatných desať rokov (od roku 1998) sa počet zamestnancov v elektrotechnickom priemysle na Slovensku zdvojnásobil, tržby narástli vyše sedemnásobne a tvorba pridanej hodnoty zhruba štvornásobne. Najväčšou mierou sa o to pričínili zahraničné spoločnosti, ktoré na troskách skrachovaných fabriek a neraz i na zelenej lúke vybudovali svoje závody, niektoré dokonca koncernové výrobné centrály pre Európu. Elektrotechnický priemysel sa s ich výdatným príspevom stáva popri výrobe automobilov druhým silným ťahúňom slovenského priemyslu a jeho význam pre národné hospodárstvo rastie.

Podľa údajov Štatistického úradu SR pôsobilo v elektrotechnickom priemysle v roku 2008 už 222 podnikov s 20 a viac zamestnancami. Za uplynulých päť rokov ich pribudlo vyše päťdesiat. Viac podnikov podniká iba v strojárstve a potravinárstve. Podľa súhrnných tržieb podnikov v ETP patrí odvetviu tretia priečka za strojárstvom a energetikou. S vyše 70 tisíc pracovníkmi je elektrotechnika dokonca druhým najväčším zamestnávateľom v priemysle (za strojárstvom). Zároveň je aj druhým najvýznamnejším exportérom (rovnako za strojárstvom), tu však treba podotknúť, že pri veľmi vysokom podiele dovážaných vstupov, ktorý výrazne znižuje čistý kladný príspevok odvetvia k obchodnej bilancii SR.

Popri zamestnanosti o reálnom význame odvetvia pre národné hospodárstvo najlepšie hovorí tvorba pridanej hodnoty. Tá nie je taká impozantná ako čísla o tržbách či exporte. Aj podľa pridanej hodnoty však bol ETP vlani už tretím najvýznamnejším odvetvím slovenského priemyslu – s veľkým odstupom za energetikou a strojárstvom, no iba tesne pred hutníctvom a chemickým priemyslom.

Z hľadiska perspektívy ďalšieho vývoja slovenskej elektrotechniky je podstatné, že globálne i regionálne pôsobiace koncerny sa po Slovensku už dlhšie neobzerajú iba kvôli lacnejšej výrobe, ale začínajú tu hľadať tiež podmienky na vytváranie centier svojho podnikania. Vráťane aktivít akými sú technická podpora, servis, v zatiaľ ojedinelých prípadoch i dizajn, či dokonca výskum a vývoj. Spolu s elektrotechnickou tradíciou a solídnu úroveň elektrotechnických fakúlt slovenských univerzít to ponúka príležitosti na ďalší rozvoj ETP. Ich využitie bude dôležité

v období, keď sa už prvotné výhody, ktoré mnoho investorov na Slovensko pritiahli (najmä dostupná a lacná pracovná sila uprostred Európy), začínajú vytrácajú a časť investorov môže zvažovať efektívnosť ďalšieho pôsobenia v SR.

Prudký rast a rozmach elektrotechniky prerušilo koncom roka 2008 razantné hospodárske spomaľovanie v Európe, ktoré prerástlo do hospodárskej recesie v roku 2009. Práve elektrotechnici, najmä pôsobiaci na začiatku výrobného reťazca, zažili prudké prepady objednávok – obzvlášť v októbri až decembri 2008. Objednávky sú u mnohých výrobcov nižšie aj v tomto roku, prepad už však nie je taký hlboký, ako na jeseň. Najdôležitejším testom spotrebiteľských nálad však bude opäť až sezóna od septembra do decembra, kedy sa predá najviac elektroniky. Z prepadov objednávok v závere minulého roka sa mnohé firmy ešte nespamätali, ale sú aj také, ktoré kríza posilnila. Perspektívne by situáciu na trhu mohli niektoré firmy využiť na zlepšenie svojho postavenia na trhu alebo v rámci koncernu.

Minulý rok ukončil – pravdepodobnejšie však iba načas prerušil – obdobie, v ktorom sa ETP na Slovensku prezentoval opakovane vysokými dvojcifernými prírastkami tržieb, exportu a do roku 2006 i pridanej hodnoty. Dynamika odvetvia dlhodobo výrazne vyčnievala nad priemer slovenského priemyslu. Rok 2008 znamenal prudké spomalenie, ktoré vyústilo až do prvého poklesu súhrnnej pridanej hodnoty ETP po viac ako desaťročí.

Minulý rok bol okrem narušenia rastovej krivky pre elektrotechniku výnimočný aj z pohľadu

zavádzania novej meny – eura. Pre elektrotechnický priemysel to znamenalo začiatok očistného procesu. Príčinou bol relatívne silný konverzný kurz a výrazné zhodnotenie koruny, ktoré jeho stanoveniu predchádzalo. Niektoré firmy, obzvlášť tie s vysokým podielom ľudskej práce, to postavilo pred zložitú situáciu. Hlavná alebo prinajmenšom dôležitá komparatívna výhoda Slovenska – lacná pracovná sila – sa v pomerne krátkom čase oslabila viac ako predpokladali.

Niektoré firmy, najmä s výrobami na začiatku výrobného reťazca a s vysokým podielom manuálnej práce, začali podľa očakávania spolu s rastúcimi mzdovými nákladmi postupne opúšťať Slovensko, prípadne aspoň redukovať tunajšie kapacity a počty zamestnancov. V eurovom vyjadrení podstatne zvýšené náklady na pracovnú silu im nevykompenzovala ani nová výhoda – nulové kurzové riziko voči euru. ETP sa tak zákonite začal zbavovať aspoň časti výrob z nízkou pridanou hodnotou na zamestnanca.

Hoci presné čísla za celé odvetvie neexistujú, keďže údaje za malé podniky a živnostníkov Štatistický úrad SR z veľkej časti iba odhaduje, vývoj v priemysle vcelku dobre vyjadrujú aj údaje za podniky s 20 a viac zamestnancami. Tieto podľa štatistikov tvoria viac ako tri štvrtiny zamestnanosti a až okolo 90 percent tržieb elektrotechnického priemyslu. Keďže najčastejšie používané údaje z mesačných, prípadne štvrťročných zisťovaní sú značne nepresné, v tejto štúdii sú uvádzané údaje zo spoľahlivejších ročných zisťovaní ŠÚ SR.

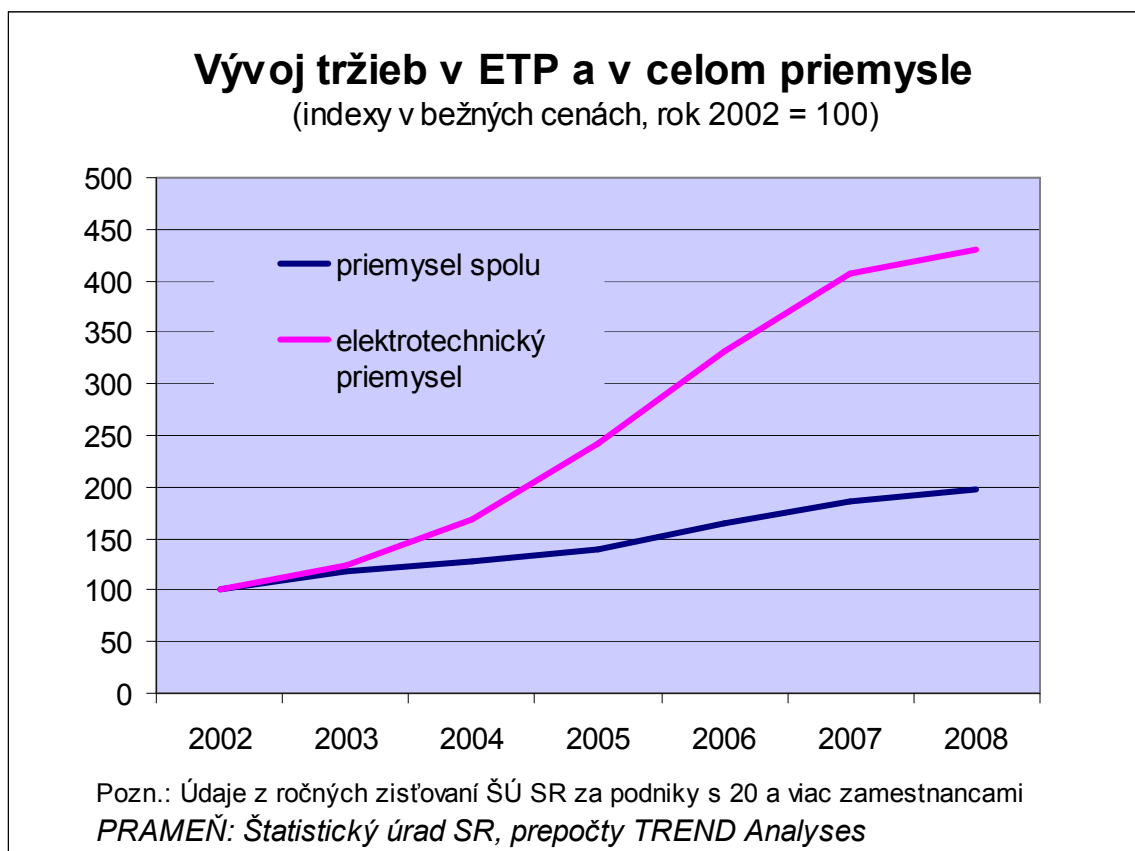
Tržby

Súhrnné tržby podnikov v ETP rástli v tomto desaťročí takmer každý rok dvojcifernou dynamikou. Po nábehu najväčšieho podniku v odvetví – Samsungu Electronics Slovakia v Galante – tržby v rokoch 2004 až 2006 zaznamenávali medziročne prírastky od 36 do 44 percent. Rast bol ťahaný najmä expanziou finalizačných výrob (televízory, DVD rekordéry, prehrávače), ale aj výrob naviazaných na automobilový priemysel (výroba elektromotorov, káblových zväzkov a pod.). Dynamika sa v roku 2007 mierne spomalila na 23 percent, v roku 2008 už aj pod vplyvom začínajúcej krízy zbrzdila razantne na iba šesť percent. Z minuloročných celkových tržieb vo výške 277 miliárd korún (9,2 mld. eur) až bezmála 85 percent tvoril export (pri prepočte konverzným kurzom 7,8 mld. eur).

Finalizačné závody najmä vo výrobe LCD televízorov a monitorov, ktoré tvoria vyše polovice tržieb ETP, však až vyše 90 percent výslednej hodnoty produkcie nakupujú vo forme vstupov (prevažne z dovozu). Preto vývoj tržieb nevyjadruje realistický pohľad na rast výkonnosti odvetvia a jeho príspevok k rastu HDP Slovenska.

Hoci sa pod spomalenie vývoja tržieb v odvetví už podpísal aj „krízový“ posledný štvrťrok roka 2008, kríza nie je jedinou príčinou. Iba zvýraznila dlhodobý trend znižovania prírastkov v tomto odvetví. Väčšina veľkých elektrotechnických podnikov v SR (Samsung, Panasonic, Emerson, SE Bordnetze i ďalšie) má najvýraznejšiu rastovú krivku už za sebou a ich závody sa dostávajú na kapacitné hranice. Najmä od výroby televízorov a LC panelov však možno v najbližších rokoch očakávať opäť zaujímavé nárasty tržieb i exportu, ktoré určite viac než

vykompenzujú poklesy napríklad vo výrobe káblových zväzkov, kde časť tunajších kapacít už dožíva a stráca cenovú konkurencieschopnosť.

Pridaná hodnota

Napriek tomu, že najviac sledovaným ekonomickým ukazovateľom sú tržby, podstatne reálnejší obraz o výkonnosti elektrotechnického priemyslu dávajú údaje o vytvorenej pridanej hodnote. Kým na súhrnných tržbách podnikov v priemysle s 20 a viac zamestnancami sa ETP podieľa 14 percentami a na exporte dokonca vyše pätinou, z pridanej hodnoty celého priemyslu tvoria elektrotechnici menej ako 10 percent.

V období rokov 2003 až 2007 vzrástla pridaná hodnota v ETP najviac zo všetkých priemyselných odvetví v SR – až viac ako dvojnásobne. Rast pridanej hodnoty prerušil až rok 2008, kedy klesla o zhruba štyri percentá (podobne ako priemer za celý priemysel) na 34 miliárd korún (1,1 miliardy eur). Predzvesť spomalenia rastu pridanej hodnoty v elektrotechnickom priemysle prišla už v roku 2007, kedy sa jej rast zbrzdil z rekordných 36 percent v roku 2006 na 5,5 percenta. Najmä v dôsledku rýchleho poklesu cien LCD televízorov, ktorý výrazne ubral z marží producentom LCD televízorov.

Slabší rast pridanej hodnoty v porovnaní s tržbami je spôsobený expanziou výroby na konci

výrobného reťazca. Tie síce pracujú s vysokými tržbami, no iba malú časť z nich tvorí hodnota pridaná finálnym výrobcom. Do roku 2004 tvorila pridaná hodnota v odvetví ešte vyše 20 percent celkových tržieb. V roku 2007 to bolo už len 13,5 percenta a v roku 2008 podiel pridanej hodnoty na tržbách v ETP klesol k úrovni 12 percent. Tento trend bude pravdepodobne pokračovať, avšak s už podstatne miernejším poklesom.

ELEKTROTECHNICKÝ PRIEMYSEL	2006	2007	2008	2007/06 (%)	2008/07 (%)
Tržby spolu (mil. Sk)	212 444	261 231	295 515	23,0	6,0
Tržby za vlastné výrobky a služby (mil. Sk)	203 423	252 390	263 203	24,1	4,3
Pridaná hodnota (mil. Sk)	33 458	35 315	34 000	5,5	-3,7
Hospodársky výsledok (pred zdanením, mil. Sk)	9 815	6 014	3 000	-38,7	-50,0
Počet pracovníkov (prepočítaný na celé úväzky)	60 567	66 126	70 380	9,2	6,4
Priemerná mesačná mzda (Sk)	17 786	19 005	19 990	6,9	5,2

Pozn.: Údaje sú z ročných zisťovaní za podniky s 20 a viac zamestnancami; údaje ŠÚ SR doplnila TREND Analyses o údaje za nový závod Samsungu vo Voderadoch, ktoré v štatistikách za rok 2008 chýbali – tržby a počet zamestnancov je upravený o údaje poskytnuté firmou, pridanú hodnotu a zisk TREND Analyses odhadla

Prameň: Štatistický úrad SR, TREND Analyses

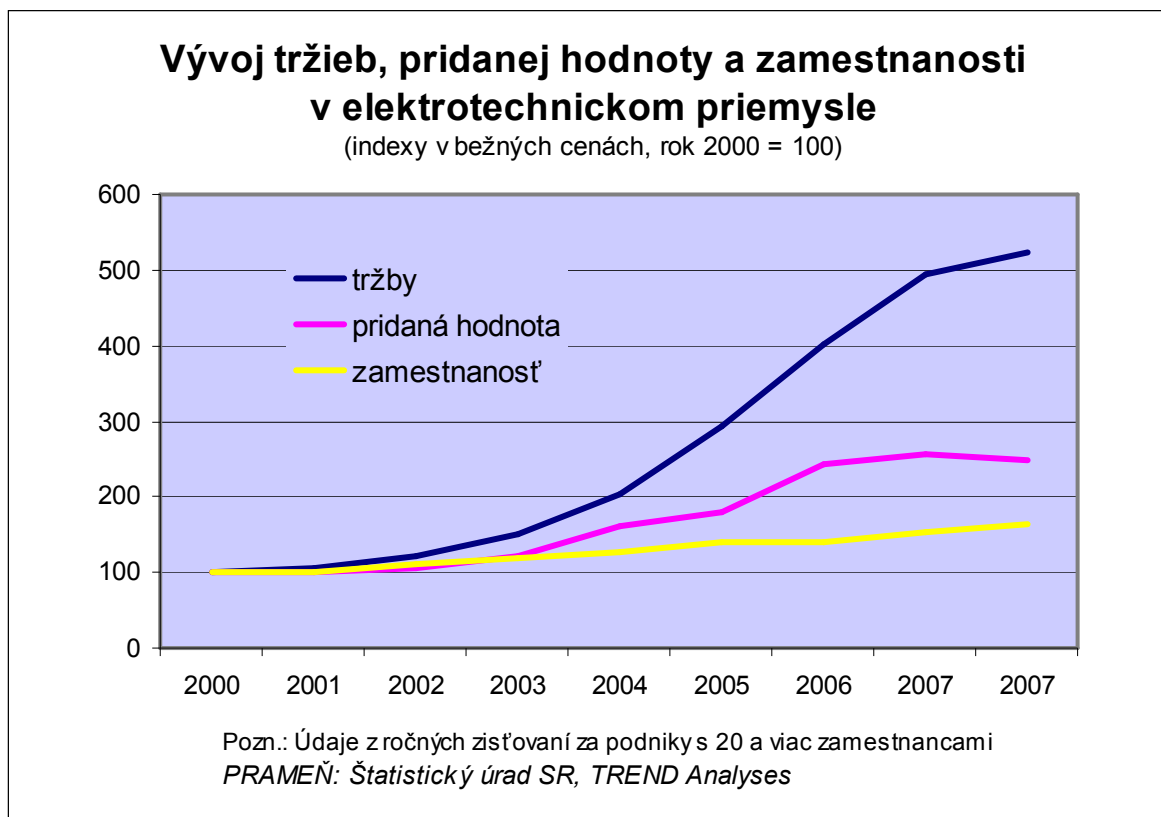
K obnoveniu rastu celkovej pridanej hodnoty tvorenej v odvetví by mohli v najbližších rokoch prispieť závody, ktoré budú zabezpečovať dodávky pre už existujúce závody vyrábajúce finálne výrobky. Najmä v dôležitom segmente výroby LCD (Liquid Crystal Display) televízorov to budú závody vyrábajúce hlavný prvok – LC panely (displeje) tvoriace až do 70 percent hodnoty televízora. Minulý rok takýto závod rozbehol Samsung vo Voderadoch pri Trnave, už v roku 2010 má dosiahnuť plánovanú kapacitu okolo 10 miliónov displejov ročne. Pridať by sa mal aj podobný závod taiwanského AU Optronics v Trenčíne, ktorý je momentálne v prípravnej fáze. Otvorená je zatiaľ investícia ďalšej taiwanskej firmy ChiMei, ktorá zatiaľ o svojej investícii na Slovensku nerozhodla. Aj závody produkujúce LC panely však rozhodujúcu časť vstupov nakupujú, z veľkej časti dovážajú. Ich expanzia teda pravdepodobne opäť prinesie rast tržieb ale iba v menšej miere tiež rast pridanej hodnoty domáceho elektrotechnického priemyslu.

Zamestnanosť

S pridanou hodnotou úzko súvisí aj zamestnanosť. Tá vlani už druhý rok po sebe rástla rýchlejšie ako pridaná hodnota ETP. Len za uplynulé dva roky v odvetví pribudlo okolo 10-tisíc nových pracovných miest. Vlani už vyše dve stovky podnikov s 20 a viac pracovníkmi zamestnávali dokopy cez 70 tisíc ľudí. Predvlani 9-percentný a v roku 2008 vyše 6-percentný prírastok počtu zamestnancov však nesprevádzal porovnateľný rast pridanej hodnoty. Pre

odvetvie to znamená nepríjemné znižovanie pridanej hodnoty na jedného zamestnanca, teda produktivity práce.

Takýto vývoj nevytvára priestor na zvyšovanie miezd zamestnancov. Aj preto bol už predvlní rast priemernej mesačnej mzdy v elektrotechnickom priemysle (nominálne +6,9 %) mierne nižší ako priemer v celom priemysle (+7,5 %). V roku 2008 zaostali mzdy v odvetví oproti priemeru za priemysel ešte výraznejšie (+5,2 % versus 6,3 %). Pravdepodobne k tomu prispel aj pomerne silný konverzný kurz koruny, ktorý zdvihol náklady práce v SR vyjadrené v eurách výraznejšie ako podniky predpokladali, čo odvetvie s výrazne exportným zameraním a pocítilo viac ako niektoré iné odvetvia. Priemerná hrubá mesačná mzda zamestnanca v ETP na Slovensku v minulom roku dosiahla takmer rovných 20 tisíc korún, teda 665 eur. Za priemerom v celom domácom priemysle zaostala už o bezmála štyritisíc korún, resp. o 130 eur.

Prudké ekonomické spomalenie, ktoré prišlo v závere roka, sa na zamestnanosti za rok 2008 ešte takmer neprejavilo. Čiastočne pre počiatočnú vieru manažérov v skorý zvrät vývoja objednávok, čiastočne preto, že prvým prepusteným ešte plynuli výpovedné lehoty. Do decembra 2008 sa priemerný počet pracovníkov stihol mierne znížiť iba v subodvetví, do ktorého patria aj najväčší zamestnávateľia v elektrotechnike – výrobcovia káblových zväzkov. Tí využívajú predovšetkým lacnú manuálnu prácu a v SR aj naďalej patria k najväčším zamestnávateľom v odvetví, keď dokopy dávajú prácu cca 20 tisíc ľuďom. Ich podiel v odvetví sa však každoročne

znižuje. Keďže ako prví pocítili krízu vo svojich dodávkach pre automobilový priemysel, najskôr začali aj so znižovaním počtov robotníkov, najmä so zmluvami na dobu určitú.

Naopak zamestnanosť v roku 2008 ešte zvyšovali nové závody (Magnetit Marelli v Kechneci, Samsung vo Voderadoch) i už skôr etablované ale stále expandujúce závody najmä vo výrobe spotrebnej elektroniky (Sony), ale aj niektoré vo výrobe káblových zväzkov (Yura – bývalý Sewon).

Kríza i pomerne silný konverzný kurz koruny iba urýchlili očakávaný vývoj v smere postupného odsúvania jednoduchej manuálnej výroby zo Slovenska do stále lacnejších krajín. Väčšina expandujúcich a nových výrobných kapacít v domácom ETP predstavuje už produkciu s vyššou produktivitou práce (pridanou hodnotou na zamestnanca). Ide najmä o spotrebnú elektroniku, elektromotory, čipy či napájacie zdroje. Tie potrebujú už viac ľudí s odborným stredoškolským vzdelaním a technických inžinierov. Keďže však najväčšiu časť vstupov týchto výrobných kapacít tvoria subdodávky od firiem najmä mimo elektrotechnického priemyslu (chémia, strojárstvo a iné), neprispievajú vo výraznej miere k agregovanej pridanej hodnote ETP. Ich pozitívny vplyv na ekonomiku a zamestnanosť je teda čiastočne skrytý aj vo výsledkoch iných odvetví.

Ziskovosť

Kým neustály rast tržieb i zamestnanosti v elektrotechnickom priemysle SR je už takmer samozrejmosťou, ziskovosť tohto odvetvia sa vyvíja menej presvedčivo. Kým na tržbách celého priemyslu sa elektrotechnici podieľajú 14 percentami, zo súhrnného zisku im patrili predvlastni štyrmi a v roku 2008 iba o málo viac ako dve percentá. Agregátny zisk podnikov v odvetví pred zdanením totiž z predvlastných 6 miliárd korún spadol na zhruba polovicu.

Jedným z dôvodov klesajúcich ziskov je neustále zastarávanie elektronických výrobkov spojené s klesajúcou cenou a stenčujúcou sa prevádzkovou maržou. Najvýraznejšie sa to prejavilo vo výsledkoch najväčšieho podniku v odvetví – galantského Samsungu. Po tom, čo v roku 2006 výrazne zdvihol súhrnný zisk domáceho ETP, v rokoch 2007 i 2008 sa pád jeho ziskovosti podpísal pod celkový výsledok odvetvia opäť najvýraznejšie – tentoraz smerom nadol. Už tradične slabú ziskovosť vykazuje výroba elektrických strojov a prístrojov, kde sú zaradení aj výrobcovia káblových zväzkov. Už v roku 2007 mnoho z nich skĺzlo do červených čísiel a vlni si väčšina z nich ďalej pohoršila.

Väčšina firiem s vysokým podielom ľudskej práce dopláca na prudké zhodnotenie koruny voči euru ešte pred zafixovaním konverzného kurzu. Za uplynulé tri roky tak iba vďaka výmennému kurzu ich osobné a iné korunové náklady narástli v eurovom vyjadrení až o bezmála 30 percent. Keďže drvivá väčšina produkcie odvetvia smeruje na vývoz, dokonca aj mnohé domáce dodávky (napr. do automobiliek) boli už dlhšie kontrahované v eurách, dostali sa výrobcovia pod silný tlak. Kurzové riziko voči hlavným odbytovým trhom však prijatím eura ako oficiálnej meny prakticky zmizlo, čo z dlhodobého hľadiska bude tvoriť výraznú komparatívnu výhodu Slovenska oproti susedným krajinám.

Ziskovosť resp. stratovosť jednotlivých závodov na Slovensku môže byť do určitej miery

skreslená, keďže väčšinou ide len o výrobné závody svetových koncernov. Viaceré lokálne dcéry, ktoré vykazujú iba symbolické zisky či dokonca straty, patria v skutočnosti k najefektívnejším v rámci celého koncernu. Keďže však vnútrokoncernové nastavenie cien spravidla počíta len s minimálnou ziskovou maržou výrobných závodov, výrazné posuny kurzu koruny mohli stlačiť do strát aj závody, ktoré sú pre svoje koncerny v skutočnosti naďalej efektívne. Zreálnenie ziskovosti sa dá očakávať až od roku 2009, kedy by už tunajšie závody mali mať v transferových cenách zohľadnený konverzný kurz.

TOP 20 spoločností v elektrotechnickom priemysle SR za rok 2008				
		Tržby (tis. Sk)	Pridaná hodnota (tis. Sk)	Pracovníci*
1.	Samsung Electronics Slovakia, s.r.o., Galanta	102 185 374	n	4 671
2.	Sony Slovakia, s.r.o., Nitra	42 116 148	n	3 702
3.	Samsung Electronics LCD Slovakia, s.r.o., Voderady	6 843 577	n	592
4.	Emerson, a.s., Nové Mesto nad Váhom	5 705 833	972 759	1 376
5.	Panasonic AVC Networks Slovakia, s.r.o., Krompachy	5 554 225	1 224 992	1 200
6.	BSH Drives and Pumps, s.r.o, Michalovce	5 350 139	n	1 069
7.	SE Bordnetze – Slovakia, s.r.o., Nitra	4 982 840	n	2 303
8.	Leoni Autokabel Slovakia, s.r.o., Trenčín	4 038 235	1 106 726	3 369
9.	Osram Slovakia, a.s., Nové Zámky	3 791 461	n	2 191
10.	Delphi Slovensko, s.r.o., Senica	3 560 070	459 658	1 700
11.	Askoll Slovakia, s.r.o., Nové Mesto nad Váhom	3 551 155	598 498	953
12.	Panasonic Electronic Devices Slovakia, s.r.o., Trstená	3 373 984	813 507	1 459
13.	Delta Electronics (Slovakia), s.r.o., Dubnica nad Váhom	2 933 053	n	747
14.	Universal Media Corporation (Slovakia), s.r.o., N. Mesto n/Váh.	2 680 887	322 092	468
15.	Hansol LCD Slovakia, s.r.o., Voderady	2 611 975	178 721	n
16.	Molex Slovakia, a.s., Kechnec	2 348 156	612 100	924
17.	Semikron, s.r.o., Vrbové	2 114 982	439 261	568
18.	Hella Slovakia Front-Lighting, s.r.o., Kočovce	2 048 568	n	n
19.	Yazaki Wiring Technologies Slovakia, s.r.o., Michalovce	1 961 338	n	1 940
20.	SEWS Slovakia, s.r.o., Topoľčany	1 747 536	386 874	1 538

* Priemerný počet zamestnancov, vrátane pracovníkov sprostredkovaných agentúrami
Pozn: Niektoré firmy do júla nezverejnili ani základné výsledky za rok 2008, preto v rebríčku chýbajú
Prameň: *TREND Analyses*

Subodvetvia

Elektrotechnický priemysel zahŕňa podľa odvetvovej klasifikácie OKEČ používanej na Slovensku do roka 2008 nasledovné subodvetvia:

30 Výroba kancelárskych strojov a počítačov

30.01 Výroba kancelárskych strojov

30.02 Výroba počítačov a iných zariadení na spracúvanie údajov

31 Výroba elektrických strojov a prístrojov inde nezaradených

31.1 Výroba elektromotorov, generátorov a transformátorov

31.2 Výroba elektrických rozvodných a ovládacích zariadení

31.3 Výroba izolovaných drôtov a káblov

31.4 Výroba akumulátorov, galvanických článkov a batérii

31.5 Výroba svetiel a elektrických lúčok

31.6 Výroba elektrických zariadení pre motory a vozidlá a inde nezaradených

32 Výroba rádiových, televíznych a komunikačných zariadení

32.1 Výroba elektrónok, trubíc a iných elektronických súčiastok

32.2 Výroba TV a rozhlasových vysielačov a prístrojov pre telefónne a telegrafné linky

32.3 Výroba televíznych a rozhlasových prijímačov, prístrojov na záznam alebo reprodukciu zvuku a obrazu a pridružených zariadení

časť OKEČ 33 Výroba zdravotníckych, presných a optických prístrojov, hodín a hodiniek

33.2 Výroba meracích, kontrolných, testovacích, navigačných a iných prístrojov a zariadení okrem zariadení na riadenie priemyselných procesov

33.3 Výroba zariadení na riadenie priemyselných procesov

Suverénne najviac pracovných príležitostí v rámci ETP ponúka Slovákom stále Výroba elektrických strojov a prístrojov (OKEČ 31). Podniky v tomto subodvetví zamestnávajú až vyše dve tretiny zamestnancov celého odvetvia. Najmä o vysoký počet ľudí sa opiera aj objem vytvorenej pridanej hodnoty a jeho nadpolovičný podiel na výkonoch celého odvetvia. V roku 2008 toto subodvetvie zaznamenalo trojpercentný nárast počtu zamestnancov, nimi vytvorená pridaná hodnota však v súhrne stagnovala. Výkony odvetvia ťahá nahor v najväčšej miere Výroba rádiových, televíznych a spojových zariadení. Niekoľko perspektívnych rastúcich podnikov sa nájde aj vo Výrobe presných prístrojov, ktorá môže ešte v budúcnosti narásť na význam, vďaka sofistikovaným, technologicky náročným výrobám.

Výroba kancelárskych strojov a počítačov (OKEČ 30) je najmenším subodvetvím v celom domácom elektrotechnickom priemysle. Podľa Štatistického úradu SR tu pôsobí iba desať firiem s 20 a viac zamestnancami, so súhrnnými tržbami za minulý rok 4,5 mld. Sk (150 miliónov eur). V rámci ETP toto subodvetvie vyniká nadpriemerným podielom pridanej hodnoty na tržbách i solídnu ziskovosťou.

Najznámejšou z firiem v tomto subodvetví je prešovský **Elcom**, ktorý vyvíja a vyrába registračné pokladnice a pokladničné systémy. Na ich predaji v SR má až okolo 80-percentný podiel. Spravidla vyše tri štvrtiny produkcie exportuje, minulý rok však mal možnosť mimoriadne dobre zarobiť aj na domácom trhu – vďaka prípravám obchodníkov na zavedenie eura.

Podľa tržieb druhým, no podľa zamestnanosti i podielu na HDP vôbec najvýznamnejším subodvetvím ETP je **Výroba elektrických strojov a prístrojov (OKEČ 31)**. Až dve tretiny firiem v sektore sa radia práve sem. Hoci na tržbách sa dlhodobo podieľajú sotva tretinou, tvoria vyše polovicu pridanej hodnoty celého odvetvia. Je to dané hlavne vysokým, až dvojtretinovým podielom na zamestnanosti (bezmála 50 tisíc ľudí). Vysoký počet pracovníkov kompenzuje aj tú skutočnosť, že firmy v tomto širokom subodvetví majú v priemere najnižšiu produktivitu práce (pridanú hodnotu na zamestnanca). Jej zodpovedajú aj najnižšie priemerné mzdy.

Stále tu dominujú výrobcovia káblových zväzkov, ktorí v 90. rokoch kriesili celé odvetvie a aj dnes ešte zamestnávajú 20-tisícovú „armádu“ ľudí. Rast miezd a najmä posilňovanie slovenskej koruny spôsobili, že za rok 2007 vykázala stratu už polovica firiem v dvoch pododvetviach, kde výrobcovia kabeláže figurujú. V roku 2008 tomu nebolo inak, súhrnná výška vykázaných strát ešte narástla. Z dostupných údajov ešte nie je zrejmé, ktoré z týchto podnikov naozaj čelia existenčným problémom. Podobne ako transferové ceny, aj skutočná ziskovosť sa pravdepodobne zrealizovali až vo výsledkoch za rok 2009.

Okrem početnej skupiny producentov kabeláže je najväčšou firmou v tomto subodvetví michalovský **BSH Drives and Pumps**. Výrobca elektromotorov, ktorý patrí do skupiny firiem nemeckého Siemensu. Aj táto prevádzka však v roku 2008 zaznamenala pokles tržieb o vyše desatinu. V rámci subodvetvia má stále silný význam výroba pre automotive. Bývalý spoločný podnik americkej Dany a Emersonu DEAS na výrobu elektromotorov pre posilňovače riadenia do áut je dnes v rukách americkej **TRW** a v Novom Meste nad Váhom môže ťažiť z krízy ďalším presunom výrob z Veľkej Británie. Prístavba novej haly v jeho tunajšom závode bola zatiaľ odložená. Z menších závodov napríklad nemecký **Hydac** na Orave plánuje rozširovanie výroby elektromagnetov pre priemysel a automobilový sektor.

Na Považí pôsobí tiež silné zoskupenie dcérskych spoločností amerického **Emersonu**. Jedna produkuje pomerne široký sortiment komponentov pre bielu techniku, a tiež napájacie zdroje. Druhú slovenskú dcéru zaoberajúcu sa výrobou elektromotorov pre bielu techniku koncern vlní predal talianskej firme **Askoll**. Podobne ako východoslovenský BSH aj tento závod zaznamenal v roku 2008 vyše desaťpercentný pokles tržieb.

Silnejúcim segmentom je výroba napájacích zdrojov. Práve na túto výrobu sa špecializujú aj dcéry taiwanskej **Delty** a americkej **Power – One**. Delta minulý rok narástla až o tretinu, preto realitou blízkej budúcnosti môže byť rozširovanie fabriky. V Liptovskom Hrádku si európsku základňu na takúto výrobu zriadil nórsky **Eltek**. Napájacie zdroje tvoria aj hlavný výrobný program jednej z najväčších elektrotechnických firiem s domácim kapitálom, žilinského **Elteca**.

Pomerne silným pododvetvím je aj výroba svetelných zdrojov, ktorá silnie aj vďaka dodávkam pre automotive. Najväčšími hráčmi sú tu **Osram**, výrobca žiaroviek a výbojok, ktorý v roku 2008 zvýšil tržby až o vyše tretinu. Nemecká matka Siemens sem neustále presúva viac hodnotnejšej výroby z Nemecka, ale posilňuje sa tu aj výskum a vývoj. Iba sekcia autožiaroviek by mohla narušiť tento rastúci trend. V roku 2009 by sa do expandujúceho závodu mala presunúť ďalšia výroba z USA. V segmente výroby zdrojov svetla patrí k najvýznamnejším skupina **Hella** so závodmi v Kočovciach a v Bánovciach nad Bebravou, oba vyrábajú najmä pre automobilky vyrábajúce na Slovensku. Na Záhorí neustále napreduje aj silný producent s domácim kapitálom – firma **OMS** v Dojči je najväčšou fabrikou v strednej a východnej Európe vyrábajúcou kancelárske a priemyselné svietidlá.

Väčšinu tržieb elektrotechnického priemyslu no s veľmi nízkym podielom pridanej hodnoty tvorí **Výroba rádiových, televíznych a komunikačných zariadení (OKEČ 32)**. Napriek minuloročnému výraznému prepadu zisku táto branža je a v nasledujúcich rokoch i zostane najvýraznejším ťahúňom celého odvetvia. A to najmä vďaka rýchlemu rozširovaniu výroby LCD televízorov v európskych produkčných centrách dvoch kľúčových spoločností: kórejského **Samsungu** a japonského **Sony**. Samotný Samsung Electronics Slovakia v Galante je s tretinou tržieb celej slovenskej elektrotechniky najväčším podnikom v sektore. Jeho podiel na pridanej hodnote odvetvia je samozrejme oveľa nižší, aj tak je však jasným lídrom celého ETP, a to napriek minuloročnej stagnácii sprevádzanej prepadom hospodárskeho výsledku až do červených čísel. Spoločnosť Sony Slovakia ešte v roku 2008 patrila k podnikom s najväčším nárastom tržieb – medziročne poskočili až o 44 percent. Polepšil si aj menší výrobca lacnejších LCD televízorov – Universal Media Corporation, a to o celých tridsať percent. Na nasledujúce roky už aj on avizuje odvážne plány výrazného rozšírenia výroby na milióny televízorov ročne.

LCD priemysel už niekoľko rokov najviac prispieva k rastu slovenskej elektrotechniky. A bude v tom pokračovať. Samsung v Galante zavádza novú výrobu LED televízorov, ktoré by mohli podniku spolu so zefektívnením výroby prinavrátiť ziskovosť. Sony výrobu v Nitre vlni zdvojnásobilo, na tržbách sa to pre klesajúce ceny elektroniky v Európe prejavilo podstatne miernejšie. Spolu trojica montážnych závodov v SR vyrobila v roku 2008 už vyše 9 miliónov LCD a PDP televízorov a monitorov. Ak nie tento, určite najneskôr budúci rok pôjde ich produkcia opäť výrazne nahor. Sony vo svojom novom závode v Nitre už pristavalo novú halu, do ktorej plánuje už v roku 2010 presunúť všetku výrobu zo zatváraného závodu v Barcelone. Predkrízové investičné plány hovorili o zvýšení kapacity nitrianskeho závodu zo 4 na 6 miliónov televízorov ročne už v roku 2009 s perspektívou rastu kapacity až nad desať miliónov v ďalších rokoch. Ohlásená investícia 240 miliónov eur, ktorá počítala aj s operáciami s vyššou pridanou

hodnotou, však bola odložená – oficiálne na neurčito, podľa odhadov TREND Analyses však nie nadhlo. Do Nitry a okolia budú prichádzať aj ďalší subdodávatelia Sony, pravdepodobne však z iných odvetví.

Význam subodvetvia pre domácu ekonomiku ďalej posilní aj produkcia LC panelov. Najdôležitejší komponent LCD televízorov sa donedávna dovážal výlučne z Ázie, logisticky je to však dlhodobu neúnosné. V roku 2008 prvé dva milióny kusov vyrobila nová fabrika **Samsung Electronics LCD Slovakia** vo Voderadoch pri Trnave, pričom tie smerovali najmä do neďalekých fabrík Sony a Samsungu. V ďalších rokoch produkciu zdvihne niekoľkonásobne. Podobnú fabriku sa chystá v Trenčíne postaviť aj svetová trojka vo výrobe LC panelov **AU Optronics** – za vyše 200 miliónov eur. Jej otvorenie sa pre neistý vývoj trhu neustále prehodnocuje, ale v roku 2010 môže byť realitou. Taiwanský Chi Mei o postavení fabriky na Slovensku ešte definitívne nerozhodol.

Významnú úlohu v pododvetví, ktorému už dominuje výroba LCD televízorov, má aj produkcia DVD rekordérov a komponentov spotrebnej elektroniky v dvoch slovenských dcérach japonského **Panasonicu** – v Krompachoch a v Trstenej.

Silným rastom výkonov sa v predchádzajúcich rokoch prezentovalo aj pododvetvie výroby elektrónok, trubíc a iných elektronických súčiastok, avšak iba v štatistikách – vďaka nesprávnemu zaradeniu Sony Slovakia. V skutočnosti táto branža čelí dôsledkom rýchleho pádu predaja a cien CRT televízorov, keďže produkcia elektrónok a trubíc bola na túto výrobu značne naviazaná. Neprežili projekty **LG Philipsu** a výrobu na jar 2008 zastavil aj domáci **OVP**. Pododvetvie sa teda čistí od zanikajúcich výrob. Na strojársku výrobu museli sčasti alebo úplne prejsť **Punch** v Námestove, ako aj **Tesly** v Liptovskom Hrádku a Stropkove. K rastúcim a perspektívnym firmám, ktoré zvyšujú výkony i ziskovosť, patrí vrbovský **Semikron**. Dcéra nemeckého koncernu okrem tradičnej výroby nízkonapäťových diód neustále pridáva aj náročnejšiu výrobu čipov, tranzistorových, výkonových tyristorových a diódových modulov. Vysokokvalitnou výrobou elektrónok do high-endových zvukových aparátúr prerazil vo svete aj domáci podnikateľ Ján Jurčo s **JJ Electronic**.

Menej významným subododvetvím ETP je **Výroba presných prístrojov (OKEČ 33)**, z ktorej iba časť patrí do elektrotechnického priemyslu (časť sa radí k strojárstvu). V rámci elektrotechniky vykazuje pomerne vysoký podiel pridanej hodnoty i solídnu ziskovosť. V tejto branži sú na Slovensku aktívne skôr stredné a menšie podniky. K najväčším patrí skupina spoločností okolo **PPA Controll**, ktorá produkuje napríklad nízkonapäťové rozvádzače. V Starej Turej sídli aj rýchlo rastúci výrobca unikátnych plynomerov **Elster**, bývalý Premagas, ktorý vďaka investíciám nemeckej matky neustále rozširuje výrobu. Novodubnická **ZTS Elektronika** sa v súčasnosti sústreďuje na produkciu špeciálnych transformátorov, ktoré dodáva do neďalekej Dely, podobne ako káblivé zväzky, tlmivky a cievky. S perspektívnym rastom ráta aj novomestský **GE Sensing & Inspection Technologies**, kde sa vyrábajú špeciálne ultrazvukové sondy.

Dopad krízy na slovenský ETP

Prudké ekonomické ochladenie pocítila drvivá väčšina firiem v odvetví už v závere roka 2008. V závislosti od odberateľov a výrobného zamerania niektoré skôr, iné neskôr. Prevažná väčšina z nich pocítila výpadky objednávok od septembra, a tento trend vrcholil v decembri spolu s neistými vyhlídkami na rok 2009. Prepady sa pohybovali niekde až do výšky 40 percent, ojedinele boli aj hlbšie. Najmarkantnejšie prepady boli u výrobcov závislých na exporte na zahraničné trhy, najmä v Európe a Rusku, ale aj výrobcov vyrábajúcim pre automotive.

Prudké poklesy zákaziek cítili najmä firmy na začiatku a v strede výrobného reťazca. Koncoví výrobcovia totiž minimalizovali zásoby, aby v nich neviazali zbytočne veľa hotovosti. Pritom spotrebiteľský dopyt neoslaboval takým tempom ako priemyselný, firmy ako Samsung alebo Sony prvé mesiace krízy ustáli prakticky bez medziročného poklesu, keďže nastupujúca kríza sa do objednávok obchodníkov na predvianočný trh ešte nepremietla. V galantskom Samsungu v posledných troch mesiacoch roka 2008 vyrobili dokonca o polovicu viac televízorov ako v rovnakom období predtým, pri medzičasom už nižších cenách však celkové tržby z ich predaja vzrástli iba o vyše 20 percent a za celý rok stúpili len nepatrne.

Prebudenie sa do novej reality prišlo pre mnohých až v januári. Hoci objemovo výroba medziročne neklesala, v branži pracujúcej s rýchlym zostupom cien (klesajúce marže dlho kompenzovali silné prírastky objemov výroby) sa tržby a ziskovosť začali prepadať. Väčšina spoločností začala uvažovať nielen o úsporných opatreniach, ale aj prepúšťaniach.

Dopad krízy na elektrotechniku v roku 2009 je cítiť v dvoch líniiach. Pre časť firiem je kríza hrozbou, pre časť príležitosťou. Pre niektorých hrozbou i príležitosťou zároveň. Na analýzu dopadov krízy na jednotlivé segmenty elektrotechnického priemyslu zatiaľ nie je k dispozícii dostatok informácií, táto kapitola sa preto venuje najmä vplyvu krízy na dve najvýznamnejšie subodvetvia. Výrobu káblových zväzkov (prevažne pre automotive), ktorá v rámci ETP zamestnáva najviac ľudí, a výrobu televízorov, ktorá najviac hýbe celkovou produkciou, tržbami i exportom odvetvia.

Dodávateľov pre automobilový priemysel, ktorí tvoria významnú časť elektrotechnického priemyslu na Slovensku, zasiahol prepád objednávok medzi prvými. Navyše bol hlbší ako u iných elektrotechnikov. Práve dodávky pre automobilový priemysel zaznamenali pokles už počas leta 2008. Po eskalácii finančnej krízy a rozšírení jej vplyvu už firmy na jeseň čelili skresávaniu objednávok o desiatky percent.

Výrobcovia káblových zväzkov, v ktorých nákladoch zohrávajú najvýznamnejšiu rolu mzdy a odvody za zamestnancov, sa do ťažšej situácie dostali už výrazným zhodnotením koruny a stanovením pomerne silného konverzného kurzu. Citeľne im to zdvihlo osobné náklady vyjadrené v eurách. Neprekvapilo preto, že boli prví, ktorí začali koncom minulého roka ohlasovať masívne prepúšťania zamestnancov. Začiatkom roka 2009 mali v priemere o pätinu objednávok menej ako pred rokom, čo nezostalo bez dôsledkov na zamestnanosť.

Najväčší výrobca káblových zväzkov – **SE Bordnetze** (robí pre Volkswagen, Škoda, Audi) zatvára fabriku v Zlatých Moravciach a presúva výrobu do väčšieho závodu v Nitre. Prepúšťalo sa tiež v senickom **Delphi** (Peugeot, Citroën, Mercedes), michalovskom **Yazaki** (Chrysler, Ford, Jaguar, Ford, Mazda, Peugeot, Citroën), či v **JAS Elmonte** v Snine (Jaguar). Iba kórejská **Yura** (bývalý Sewon) sa na nedostatok zákaziek nest'ážovala, keďže klesajúce objednávky z automobilky Kia nahradila rozbiehajúca sa výroba Hyundai v českých Nošovicích. Úplný odchod ohlásili **Connect Systems** z Vrábl'ov (mieri do lacnejšieho Rumunsku), **FCT Electronic** v Prešove (ešte koncom roka skončil s výrobou autokáblov) a na odchod sa porúča aj jeden z najväčších zamestnávateľov vo východoslovenskom priemyselnom parku v Kechneči – **Molex**. Výroba káblov a konektorov do áut a elektrozariadení pre Nokiu, Siemens či Sony sa presunie do lacnejšej Číny.

Kríza však obmedzovanie a v niektorých prípadoch i rušenie káblikárskej výroby v SR nespôsobilá, iba ho urýchlila. Podstatná časť výrob zameraných na káblové zväzky pre automobilový priemysel však na Slovensku zostane, a to zďaleka nielen tie, ktoré sú pripútané k tunajším automobilkám. Podstatná časť ich produkcie smeruje napríklad do Nemecka, pričom nemecké automobilky by mali problém dovážať v systéme Just-in-Time režime zo vzdialenejších (a lacnejších) kútov Európy.

Dopyt po produkcii veľkých slovenských závodov **Panasonicu** s DVD a Blu-ray prehrávačmi a rekordérmí, ale aj **Osramu** so žiarovkami do interiéru, sa vracia na úrovne pred prvého úderu krízy. Najzaujímavejšie sa však z pohľadu vývoja krízy javí vývoj v najvýznamnejšom segmente domáceho elektrotechnického priemyslu – výrobe televízorov.

Na úsporné opatrenia a racionalizáciu výroby „doplatil“ galantský **Samsung**. Ten sa pod vplyvom silného konverzného kurzu koruny a výrazne oslabeného forintu stal v eurovom vyjadrení drahší ako jeho materská fabrika v Maďarsku. Kórejská centrála aj pre logistickú optimalizáciu nariadila presunúť niektoré výrobkové rady domácich spotrebičov zo Slovenska do Maďarska. V apríli 2009 sa zavŕšil aj plánovaný presun výroby plazmových televízorov z Galanty do závodu u južných susedov. Plazmy však tvorili iba približne 20 percent z takmer 6 miliónov televízorov vyrobených v Galante minulý rok a slovenský závod má za ne perspektívnejšiu náhradu. Rozbeh výroby LED televízorov je odvážnou stratégiou, najmä v časoch krízy. Ide o celosvetový pilotný projekt Samsungu. Podobnú výrobu zaviedli v roku 2008 aj v nitrianskom závode Sony, kde montujú LED LCD aj EDGE LED LCD televízory. Okrem slovenských fabrik sa LED televízory vyrábajú ešte v Poľsku – pod hlavičkami **LG** a **Philips**. Veľa ďalších európskych konkurentov sa na televízory s LED technológiou ešte len chystá. Galantský Samsung dlhodobo poškudkuje po zbavení sa nálepky “výrobný podnik”. Viac inovácií má dostať slovenský závod vyššie po výrobnjej vertikále – smerom k dizajnu a vývoju.

Nitriansky závod **Sony** po prvotnom útlme začiatkom roka 2009 zaznamenal v druhom kvartáli silný rast. Aby uspokojil dopyt, podržal vo výrobe aj niektoré staršie modely. Značné výkyvy v dopyte však výrobcovi s'ážujú plánovanie i optimalizáciu využitia kapacít. Za celý

tento rok Sony očakáva podobný počet vyrobených televízorov ako v minulom roku – okolo štyroch miliónov.

Globálne koncern Sony plánuje okrem prepúšťania aj zatvorenie niekoľkých závodov. TREND Analyses už od začiatku realizácie projektu v Nitre predpovedá úplný presun výroby televízorov z Barcelony. Kríza stupňujúca tlaky na vyššiu efektivitu by tento proces mala urýchliť. Posledné neoficiálne správy z prostredia Sony hovoria, že barcelonský závod ešte potiahne výrobu do konca hospodárskeho roka 2009 (končiaceho 31. marca 2010). Nitriansky závod mal dlho ambíciu prevziať spolu s kompletnou výrobou televízorov pre Európu aj európske dizajnové centrum. Vedenie v Japonsku však rozhodlo, že sa hlavný dizajn bude robiť v Malajzii a iba podporné aktivity zveria zárodu v Nitre. Na presun výroby je už nitrianske Sony pripravené prístavbou priestorov, ktoré zatiaľ poslúžia ako sklady. Definitívne presunutie výroby televízorov do Nitry by mohlo znova spustiť aj pozastavenú mamutiu investíciu vo výške 240 miliónov eur.

Zo zmeny spotrebiteľských preferencií pod vplyvom krízy začína ťažiť ďalší výrobca televízorov v SR – **Universal Media Corporation** Slovakia (UMC). Jej low-endové menšie formáty LCD televízorov, vyrábané najmä pod obchodnými značkami reťazcov ako je napríklad Tesco, rastú v predajnosti najmä vo Veľkej Británii. Kým v roku 2008 firma vyrobila pol milióna kusov televízorov, tento rok ich počet zdvojnásobí. Začína vyrábať aj najpopulárnejšie formáty – 32 až 46 palcové – a rozširuje svoje exportné aktivity o nemecký, francúzsky, maďarský, rakúsky, český, taliansky či španielsky trh. Do piatich rokov by chceli vyrábať päť miliónov televízorov ročne a zamestnať o tisícku viac zamestnancov. Navyše do Nového Mesta nad Váhom plánujú dotiahnuť ďalších subdodávateľov, najmä z Číny.

Celkovo by z hľadiska perspektívy rozvoja slovenskej elektrotechniky mohla kríza znamenať urýchlenie vývoja v zmysle hlavných očakávaných vývojových trendov. Okrem nevyhnutnej straty niektorých jednoduchých výrob, čo v exponovaných regiónoch uvoľní už nedostatkovú pracovnú silu, sa otvára priestor na etablovanie či rozšírenie iných výrob. Výsledkom toho by časom mohlo byť pestrejšie výrobné portfólio. Slovensko je vďaka výbornej geografickej polohe, solídnej infraštruktúre, dostatku pracovnej sily, možnosti čerpania investičnej pomoci, ale najmä nulovému kurzovému riziku voči mene väčšiny krajín EÚ a nulovým konverzným nákladom (po prijatí eura) veľmi zaujímavou destináciou v hľadáči zahraničných investorov. Zostáva nepokaziť si renomé krokmi, ktoré zhoršujú podnikateľské prostredie v krajine, či vysielajú varovné signály o nepredvídateľnosti v rozhodovaní súdov, rôznych úradov či v prijímanej legislatíve ovplyvňujúcej podnikanie.

Z významných elektrotechnických firiem sa po Slovensku ako po nádejnej novej lokalite pre svoj výrobný závod obzerajú napríklad LG Electronics, ale aj niektoré japonské firmy. Keďže už nejde o dodávateľov automobiliek, znamená to šancu postúpiť smerom k väčšej pestrosti produkčného zamerania domáceho elektrotechnického priemyslu.

Novo prichádzajúce, ale aj už etablované firmy pôsobiace v rámci ETP budú musieť z dlhodobej perspektívy myslieť popri výrobe aj na rozvoj aktivít v oblasti vývoja a ďalších činností, ktoré by viac ako doteraz využívali domáci intelektuálny potenciál. Iba takto majú šancu získať aj najkvalitnejších slovenských absolventov univerzít, ktorí pri absencii zaujímavých výziev v domácej elektrotechnike smerujú väčšinou do IT branže alebo do zahraničia. Ak chcú podniky v odvetví dlhodobo zostať konkurencieschopné, či už na trhu alebo v rámci koncernu, budú sa musieť snažiť získať aj aktivity v oblasti dizajnu, inžinieringu, výskumu a vývoja.

Trendy v elektrotechnickom priemysle

Ako je zjavné z finančných výsledkov za rok 2008, tvorba ziskov v slovenskom elektrotechnickom priemysle je stále veľmi nízka a dokonca pokračuje v poklese. Aj keď odvetvie neustále objemovo rastie, domácim výrobcom elektrotechniky zisky a pridaná hodnota klesá alebo stagnuje. Elektronika mimoriadne rýchlo zastaráva, nové modely striedajú ešte novšie, čo tlačí ceny nadol rýchlejšie ako kedykoľvek v minulosti. Vďaka vysokej miere konkurencie v odvetví výrobcovia nemôžu prenášať zvyšovanie cien vstupov (nákladov) do cien pre konečných zákazníkov.

Kríza výrobcov elektrotechniky aj pomohla – potom, čo ceny ocele a ropy (na ktorú sú naviazané ceny plastov) v prvej polovici roku 2008 dosahovali svoje maximá, priniesla kríza výrazné zlacnenie základných komodít. Ale ani mierny pokles cien vstupov producentom elektroniky nevykompenzuje straty spôsobené poklesom predávaných objemov a zároveň znižovaním jednotkových cien produktov. Napríklad ceny dodávateľov do LCD fabrík v roku 2008 a 2009 klesali pomalšie ako ceny finálnych televízorov. Mzdové náklady v eurovom na Slovensku pod vplyvom posilňovania koruny poskočili za niekoľko rokov o desiatky percent, a keďže sa výrobcovia dlhodobo snažia presúvať výrobu – najmä náročnú na ľudskú silu – do lacnejších krajín, Slovensko opustilo aj niekoľko elektrotechnických výrobných podnikov.

Náklady znižujú firmy aj skracovaním časovej náročnosti výroby a dodávky materiálov a polotovarov. Význam logistickej dostupnosti spolu so skracovaním trasy dodávok nútia elektrotechnické firmy vyrábať čo najbližšie k odbytovým trhom. Vo výrobe elektrospotrebičov je podiel hodnoty ľudskej práce menší a preprava medzi kontinentmi problematickejšia, preto sa výroba necentralizuje globálne ale v rámci kontinentov, resp. ich častí. Finálne výroby by preto nemali masívne odchádzať zo Slovenska ďalej na východ, aspoň nie tam, kde časová náročnosť prepravy zohráva dôležitú úlohu. Ruský trh je väčšinou pokrytý z fabrík zahraničných hráčov priamo tam. Pre tie by však bolo značne komplikované a nákladné dodávať na trhy v západnej a strednej Európe. Navyše, investori v ETP rátajú s postupným rastom dopytu na trhoch, kde majú zatiaľ iba fabriky. Podľa odhadov iSuppli, ktorá robí prieskum trhu a prognózy v oblasti predaja elektroniky, bude v najbližších rokoch napríklad stredná a východná Európa rásť najväčším tempom v počte predaných LCD televízorov v Európe.

Kým v niektorých odvetviach je celkom zjavný presun výrobných kapacít na východ, najmä do low-costovej Číny a Vietnamu, v elektrotechnike to také jednoduché nie je. Európska únia už niekoľko rokov postupne zavádza clá na niektoré časti televízorov, nehovoriac už o kompletných televízoroch, aby ochránila výrobu doma. Clá spolu s prepravnými nákladmi znevýhodňujú dovozy natoľko, že aj prvé čínske firmy sa začali obzerať po výrobných možnostiach v Európe. Tým by sa dostali ešte bližšie k odberateľom, navyše bez časového hendikepu, ktorý sa pri preprave loďou ráta v týždňoch až mesiacoch. Už tento rok by mali dvaja čínski dodávatelia súčiastok do LCD televízorov novomestského UMC ohlásiť postavenie svojich prevádzok na Slovensku.

Zvyšovať ziskovosť v takto dynamickom odvetví sa dá jedine neustálymi inováciami. Práve firmy, ktoré budú investovať do inovácií majú šancu zabezpečiť si existenciu i úspech z dlhodobého hľadiska. V niektorých fabrikách zahraničných hráčov sa slovenský manažment snaží prilákať zo zahraničných sestier aj aktivity s vyššou pridanou hodnotou. Výsledky dizajnových, inžinierskych, výskumných a vývojových tímov sú natoľko cenné a unikátne, že v prípade vysokej kvality a efektívnejšej práce by vedeli do budúca na Slovensku udržať aj výrobné aktivity. O inovatívne aktivity sa pokúša v spolupráci s nemeckými inžiniermi vrbovský Semikron. Galantskému Samsungu je jasné, že globálny koncern bude stále vo väčšej miere výrobné aktivity outsourcovať. Aj na Slovensku Samsungu zabezpečujú výrobu niektorých výrobkov slovenské alebo zahraničné firmy. Samsung si svetovo ponecháva „fajnovéjšie“ aktivity a najmä buduje značku. Preto aj v Galante majú perspektívne ambície ísť do dizajnu výrobkov a sú odvážni pri zavádzaní nových výrob. Naposledy ako prvá fabrika Samsungu vo svete spustili výrobu LED televízorov.

Možnosti využitia alternatívnych zdrojov

Najmä počas krízy si investori hľadajú bezpečné príležitosti. Množstvo takýchto je vďaka všeobecnej európskej politike a názorovému smerovaniu v oblasti energetiky, najmä z alternatívnych – obnoviteľných zdrojov. Počet „zelených“ investícií aj na Slovensku za posledné obdobie stúpa, aj vďaka podpore z rôznych grantových programov. Z tohto trendu by mohla ťažiť aj elektrotechnika na Slovensku, keďže výroba častí alebo celých modulov pre využívanie alternatívnych zdrojov je biznisom s veľkým rastovým potenciálom. Slovenské firmy v tomto smere nie sú dostatočne inovatívne, nepodieľajú sa ani dodávkami do fabrík v Západnej Európe. Zahraniční investori ešte vo väčšom rozsahu nerozbiehajú závody mimo materskej krajiny, s výnimkou regiónov s mimoriadne vysokým dopytom.

Vo veternej energetike, napriek potenciálu Slovenska, nie je v domácom elektrotechnickom priemysle významnejšia firma, ktorá by sa podieľala na dodávkach pre veterné elektrárne aspoň komponentmi. V Európe sú v tomto smere najďalej Nemci, ktorým dodáva všetky druhy ložísk aj považskobystrická strojárská firma PSL, dcéra Thyssen Krupp. Subdodávatelia z elektrotechnického priemyslu v SR nie sú známi.

Viac priestoru si slovenské firmy, zdá sa, nájdu v solárnej energii. Výrobu solárnych panelov v roku 2009 mieni zdvojnásobiť **Thermo/Solar** zo Žiaru nad Hronom. Ročne chce vyrobiť 300-tisíc m² plochých solárnych termických kolektorov. Do štyroch rokov by sa tu malo vyrobiť až pol milióna metrov štvorcových. Thermo/Solar je už dnes najväčší producent slnečných kolektorov v krajinách strednej a východnej Európy. Vznikol ako spoločný podnik niekdajšieho Závodu SNP v Žiari nad Hronom a nemeckej firmy thermo | solar v Regensburgu. Dnes firma s názvom Thermo/Solar zamestnáva sto ľudí a vlastní ju dve fyzické osoby. Iba desatina produkcie sa predá na Slovensku, zvyšok smeruje na iné európske trhy.

Na Slovensku sa v oblasti solárnej energie rozbehli aj domáce „garážové firmy“. Avšak nie všetky dokázali ustáť zahraničnú konkurenciu a stali sa z nich skôr dovozcovia. **Ecora** z Moravského Lieskového opustila výrobu solárnych kolektorov a zostáva pri predaji a servise. **Nitria** z Nitry popri výrobe radiátorov rozbehla aj výrobu telies do slnečných kolektorov. **Ultraplast** z Lipian prestal vyrábať vlastné solárne kolektory a teraz solárne systémy iba dováža.

Tento rok začal s vývojom vlastných vákuových trubicových kolektorov **Schener** z Trenčína. Po certifikovaní ich plánuje predávať nielen na domácom trhu, ale hlavne v Západnej Európe a na juhu starého kontinentu. Zaujímavé je, že táto firma vznikla práve z dovozcu čínskych kolektorov. S tými prestala a začala sa sústrediť na vlastné produkty, pričom niektoré komponenty dováža z Nemecka.

Na Slovensku sa v roku 2008 dokonca začali vyrábať stroje na výrobu fotovoltaiických článkov. Nemecká firma **Manz**, ktorá prebrala novomestský Böhm Electronic Systems Slovakia, zmenila výrobný program z pôvodnej výroby strojov na CD a DVD na stroje na výrobu fotovoltaiických článkov. Tieto stroje využíva aj samotná firma, keďže je zároveň výrobcom fotovoltaiických článkov, predávať ich však bude aj zákazníkom najmä v Západnej Európe, USA, Južnej Kórei, Taiwane a Číne. Manz v SR hľadá domácich subdodávateľov. V budúcnosti nevyklučuje, že sa v Novom Meste nad Váhom budú vyrábať aj fotovoltaiické panely.

Dodávky pre zhotoviteľov zariadení na výrobu „čistej“ energie by mohli perspektívne lákať aj slovenské elektrotechnické fabriky. Najmä v dodávkach menších súčiastok a špeciálnych súčiastok na mieru. Ďalšiu montáž finálnych produktov v tejto oblasti možno na Slovensku očakávať v strednodobom až dlhodobom horizonte, keď budú západné firmy budovať ďalšie kapacity na uspokojenie dopytu. Pôjde však najmä o menšie prevádzky. K väčším by dopomohol napríklad väčší záujem o stavbu fotovoltaiických elektrární na Slovensku. Aktuálna energetická politika štátu – resp. inštitúcií zabezpečujúcich jej vykonávanie – však širšiu výstavbu veterných a fotovoltaiických elektrární v SR v najbližších rokoch vylučuje. Síce počíta s dlhodobou garanciou vyšších výkupných cien elektriny z obnoviteľných zdrojov, zároveň však mieni schváliť pripojenie do siete iba veľmi malému počtu takýchto zdrojov.

Investície v ETP

AU Optronics, tretí najväčší svetový výrobca LC panelov, teda obrazoviek LCD televízorov, sa podľa neoficiálnych informácií rozhodol, že svoju prvú európsku fabriku postaví na Slovensku. Firma ešte v roku 2007 ohlásila, že plánuje postaviť závod na výrobu LC panelov v niektorej zo stredoeurópskych krajín. V Českej republike, na Slovensku alebo v Poľsku. Na Slovensku si vyhládla lokalitu v blízkosti Trenčína. Investícia AU Optronics by sa mala pohybovať okolo 200 miliónov eur, takýto závod by mal zamestnať do tritisíc ľudí. V Trenčíne má aj dobré logistické napojenie k možným klientom na Slovensku (Samsung, Sony), v Česku (Panasonic a Foxconn) alebo v Poľsku (Toshiba). V Brne už otvorila firma servisné centrum na opravy LCD.

Chi Mei Optoelectronics Corp tiež zvažuje postaviť na Slovensku závod na výrobu LC displejov. Spoločnosť sa nachádza v procese rozhodovania o tejto investícii, pričom nie je isté, či ju rýchlo klesajúce ceny LC panelov a prípadné oslabenie dopytu v Európe pod vplyvom krízy od investície neodradia. Ak sa tak nestane, predpokladá sa podobne investícia vo výške zhruba 200 mil. EUR. Vzhľadom na potrebu cca tritisíc pracovníkov a vysokej obsadenosti západu krajiny závodmi s rovnakou výrobou (vyžadujúcimi rovnaké profesie) je pravdepodobné, že by taiwanský investor svoj závod umiestnil na Stredné alebo Východné Slovensko. Chi Mei Optoelectronics je silným výrobcom menších elektrotechnických a elektronických komponentov. Jej vlajkovou loďou je práve výroba LC displejov. Na rozdiel od silných výrobcov s vlastným vývojom, ktorí sa orientujú na čoraz väčšie formáty LC obrazoviek (Samsung, Sharp, LG, Sony), Chi Mei vyrába najmä menšie obrazovky. Tie sa využívajú pre menšie televízne prijímače, no najmä PC monitory a obrazovky notebookov.

Rakúsky výrobca autobaterii **Banner** ešte v roku 2007 avizoval, že postaví závod pri Dunajskej Strede, konkrétne v obci Kostolné Kľačany. Odklad stavby a spomalenie projektu spôsobila nevôľa občanov (obavy z ekologickej záťaže), ako aj niektoré politické nezhody na miestnej úrovni. V roku 2009 však pravdepodobne investor dostane stavebné povolenie a začne s výstavbou. Banner mieni investovať v prvej fáze 33 miliónov eur, postupne by sa investícia mala vyšplhať na dvojnásobok. Zamestnať by sa tu malo v prvej fáze okolo 100 ľudí.

Výrobca elektromotorov do posilňovačov áut **TRW Steering Systems Slovakia** plánuje rozšírenie svojho nového výrobného závodu v Novom Meste nad Váhom. K súčasnej výrobnej hale má pribudnúť rovnako veľká druhá hala. Investičné náklady stavebnej i technologickej časti spolu prevýšia 10 miliónov eur. Novú halu plánoval investor začať stavať najneskôr začiatkom roka 2009, pre útlm a neistú budúcnosť dodávok pre automobilky však svoje plány odsunul na neurčito. Celá produkcia zo závodu v Novom Meste sa vyváža do zahraničia, a to najmä do Poľska, Nemecka, Španielska a Japonska.

Dcéra nemeckej spoločnosti **Hydac** plánuje postaviť vo svojom areáli v Krásnej Hôrke pri Tvrdošíne dve nové haly. Fabrika vyrába elektromagnety pre priemysel a automobilový sektor. Spoločnosť chcela začať stavbu prvej haly na jar 2009, avšak spoločnosť investíciu zastavila pre krízu. Po oživení dopytu sa ráta s výstavbou, na ktorú má už spoločnosť stavebné povolenie. Celá investícia prevýši 10 miliónov eur. Zamestnať by sa tu mala približne stovka ľudí, ktorí pribudnú k súčasným 120 pracovníkom. Výrobky Hydacu končia v hydraulických riadeniach strojov, napríklad aj v stabilizátoroch áut.

General Electric má na Slovensku dcérsku spoločnosť z divízie Sensing & Inspection Technologies. Tá plánovala v roku 2009 odkúpiť prenajatú budovu spolu s dvoma výrobnými halami a dostávať ďalšiu halu. Pre krízu však projekt odsúva na rok 2010. Investícia pravdepodobne presiahne 5 miliónov eur a do piatich rokov vytvorí takmer 100 nových pracovných miest, pričom už teraz tu pracuje okolo 80 ľudí. Výrobný program tvoria v súčasnosti okrem špeciálnych dielcov do sondových zariadení aj samotné nedeštruktívne ultrazvukové sondy. Vyrábajú ich tu viac ako dvesto druhov, pričom ide o špeciálnu malosériovú výrobu. Novými projektmi novomestského GE bude výroba zariadenia na testovanie diskov lietadiel, ultrazvukový hrúbkometer a takisto sa bude rozširovať sortiment vyrábaných sond.

Švajčiarsko-fínska elektrotechnická firma **Enics** získala od ZTS Dubnica okrem priestorov aj technologické zariadenia na výrobu zdravotníckej a priemyselnej elektroniky. Momentálne zamestnáva do 200 ľudí, do štyroch rokov plánuje zvýšiť ich počet až na 600. S rozširovaním výroby budú spojené aj investície v desiatkach miliónov eur.

Novú fabriku si v Malom Krtíši postavila talianska firma **Sisme**. Od začiatku roka 2009 tu vyrába elektrické motory, statory i rotory, ktoré bude ďalej dodávať výrobcom kompresorov na chladenie. Výšku investície firma nespresnila, celkovo vo výrobe zamestнала zhruba 150 ľudí.

V Rimavskej Sobote chce novú prevádzku stavať nemecký **Kissling**. Koncom roka 2008 chcel začať s výstavbou haly za vyše 3 milióny eur, avšak pre prepád zákaziek nemecká matka investíciu pozastavila. Obnoviť sa má až pri získaní objednávok na dlhšie obdobie. Zamestná sa tu následne ďalších približne 70 ľudí. Kissling na Slovensku vyrába mikrospínače, spínače a časti relé do dopravnej a poľnohospodárskej techniky.

Šuriansky výrobca elektrorozvádzačov **Elektro-Straška** si chce v meste vybudovať novú väčšiu fabriku. Zatiaľ v meste vyrábal elektromerné, prípojné či istiace skrine iba s dvadsiatkou ľudí. Keďže mu objednávky od odberateľov stúpajú, ide si v Šuranoch postaviť novú väčšiu prevádzku. Celkovú výšku investície zatiaľ firma nezverejnila, ale v novom závode chce zamestnať až 50 ľudí, teda dva a pol násobok súčasného stavu.

Slovenská **Tesla Liptovský Hrádok** investuje 1,5 milióna eur do rozšírenia a modernizácie výroby dosiek plošných spojov. Investovanú sumu z polovice financuje z eurofondov. Firma kúpila nové stroje a technológie pre finálnu montáž a osádzanie plošných spojov. Podnik si od tejto investície okrem zlepšenia produktivity práce sľubuje aj zvýšenie podielu elektrotechnickej výroby vo svojom portfóliu. Momentálne až sedemdesiat percent celkových tržieb pôvodne

elektrotechnickému podniku prináša strojársku výrobu. Za rok 2008 vygeneroval tržby vyše 12 miliónov eur, zaknihoval miernu stratu.

Francúzsko-americká spoločnosť **Alcatel-Lucent** investuje minimálne 330 tisíc eur do rozširovania svojich laboratórií v Liptovskom Hrádku. Priestory servisného centra telekomunikačnej techniky sa rozšírili o jedno veľké telekomunikačné laboratórium. Firma tam predtým zamestnávala 60 servisných inžinierov v dvoch laboratóriách. Ich počet sa tento rok zvýši iba o desatinu, výraznejšie zvýšenie zamestnanosti spoločnosť neplánuje. Firma investuje značné prostriedky aj priebežne, aby servisné centrum udržala na špičkovej úrovni. Obsluhuje totiž digitálne telekomunikačné siete v celom regióne EMEA (Európa, Blízky východ, Afrika). Firma prišla na Slovensko v roku 1991, keď vytvorila spoločný podnik s Teslou Liptovský Hrádok na výrobu digitálnych ústrední. V roku 2001 podnik utlmil výrobu. Časť z nej prešla na firmu Tecwings, Alcatel sa ďalej venuje vývoju a servisu elektroniky a softvéru, a to nielen na Liptove, ale aj v Bratislave.

Slovenský výrobca svietidiel **OMS** zo Záhoria stavia na mieste svojho starého zbúraného dizajnového centra nové. Funny interactive lighting solution centrum, ako ho majiteľ OMS nazval, by malo byť dobudované a začať fungovať ešte v tomto roku. Zatiaľ sú vývojoví pracovníci presťahovaní dočasne do administratívnej budovy OMS. K desiatim vývojárom by sa malo po dostavbe vývojového centra pridať ďalších desať – najmä dizajnérov, lighting solution expertov a vývojových inžinierov. Nové centrum spolu s vybavením bude stáť vyše 2 milióny eur. Firma OMS, ktorá v Dojči vyrába svietidlá pod vlastnou značkou a zamestnáva okolo 700 ľudí, ich tu bude aj vyvíjať. Výroba by sa mala postupne viac automatizovať a robotizovať.

Nemecký investor **Hoppecke Batterien** plánuje na Slovensku vybudovať závod na výrobu priemyselných batérií za cca 27 miliónov eur (stavebné náklady + technológie). Postaví ho v obci Rybany v okrese Bánovce nad Bebravou. Slovenská fabrika bude už piatou prevádzkou nemeckého rodinného koncernu Hoppecke. Tri má spoločnosť v domacom Nemecku a jednu v Číne. Vo fabrike na Slovensku by sa malo zamestnať okolo 240 ľudí. S výstavbou závodu by sa malo začať koncom budúceho roka, investor predpokladá spustenie výroby v novej prevádzke začiatkom roka 2011. V slovenskej prevádzke sa budú vyrábať batérie pre záložné zdroje, zdroje nepretržitého napájania, ako aj pre manipulačnú techniku. Klientmi majú byť veľké energetické spoločnosti a výrobcovia manipulačnej techniky.

Fabriku po odchádzajúcom Molexe v Kechneci pri Košiciach obsadí jeden z jeho najväčších dodávateľov – luxemburský **IEE Sensing**. Preinvestuje 4,2 milióna eur a zamestná 350 ľudí. Od štátu dostala firma podporu 2,1 milióna eur, väčšinu vo forme daňovej úľavy. Dcéra koncernu – IEE Sensing Slovakia – spustí výrobu snímacích a detekčných systémov do áut, napríklad aktivátorov airbagu. Ide o výrobu s vyššou pridanou hodnotou na zamestnanca, ako v prípade Molexu. IEE Sensing rozšíri rady elektrotechnických firiem dodávajúcich pre automotive, nebude však natoľko citlivá na pohyb miezd ako výrobcovia káblových zväzkov. Prvé výrobky by mali vyjsť zo staronovej výrobnéj haly už tento rok.

Universal Media Corporation (Slovakia) pripravuje rozšírenie výrobných kapacít vo svojom závode v Novom Meste nad Váhom. Firma vyrábajúca LCD televízory vlastnej značky Sky, ako aj značky obchodných reťazcov (napr. pre Tesco), plánuje do piatich rokov znásobiť kapacitu a prijať tisíc nových ľudí k doterajším päťsto zamestnancom. UMC plánuje preto nakúpiť osem nových liniek a dobudovať skladovacie priestory, spolu za približne desať miliónov eur. V roku 2009 ráta s nárastom výroby až o sto percent. Mala by tak vyrobiť vyše jedného milióna televízorov, čo je asi desať percent produkcie televízorov na Slovensku (dominujú závody Samsungu a Sony). Do piatich rokov by chcela UMC ročne vyrábať až do 5 miliónov televízorov ročne.

Okrem už fungujúcej finalizácie (montáže) LCD televízorov chce podnik od roku 2010 vyrábať aj ich hlavný komponent – LC displeje. Pre vlastnú potrebu a prípadne aj pre ďalšie finalizačné fabriky v Európe. Momentálne novomestská UMC odoberá väčšie panely z druhého slovenského závodu Samsungu Electronics vo Voderadoch, formáty menšie ako 32 palcov z fabrik v Južnej Kórei a Číne. Práve zámorské dodávky panelov menších formátov by mali nahradiť vlastné. V spolupráci so Samsungom pripravuje UMC začiatkom budúceho roka vlastnú montáž LC displejov, pričom pravdepodobne pôjde iba o najjednoduchšie operácie. Do linky bude potrebné investovať minimálne dva milióny eur, ďalšie takmer štyri milióny eur si vyžiada vybudovanie nového skladu v areáli firmy s plochou 10 tisíc metrov štvorcových. V časti už existujúcej haly, ktorá sa doteraz využíva ako sklad, bude umiestnená výroba – po prestavbe, ktorá zabezpečí superčisté prostredie potrebné pre výrobu displejov. UMC plánuje aj do budúcnosti väčšinu – vyše dve tretiny displejov – nakupovať od Samsungu. Budúci rok plánujú v Novom Meste vyrobiť okolo 600 tisíc displejov, v roku 2011 už takmer milión. Nová výroba vytvorí okolo 100 až 150 nových pracovných miest.

Okrem vlastného rozširovania v Novom Meste nad Váhom sa snaží UMC prilákať do svojho okolia aj čínske dodávateľské firmy, ktoré budú pre ňu vyrábať plastové komponenty a dosky plošných spojov. V týchto fabrikách by sa mohla zamestnať ďalšia približne tisícika ľudí. V Novom Meste nad Váhom by tak mohol vyrásť ďalší LCD klaster.

Slovenská spoločnosť **Avex Production** plánuje do konca roka 2009 preinvestovať okolo 2 milióny eur do rozšírenia svojej fabriky v Oravskej Lesnej. Od začiatku roka 2009 pritom firma už investovala do závodu na výrobu elektrotechnických komponentov vyše milióna eur a aj minulý rok na prístavbu výrobných priestorov vynaložila dva milióny eur. Firma pôvodne chcela stavať úplne nový výrobný závod v Senci. Pre turbulencie na trhu spôsobené krízou realizáciu tohto projektu odložila. V Senci pravdepodobne začne stavať koncom tohto roka. Pre rastúci dopyt po produktoch Avexu od najväčšieho zákazníka – Samsungu Electronics – musí spoločnosť teraz aspoň rozšíriť svoje staršie priestory v Oravskej Lesnej, ktoré kedysi patrili tamojšej OTF. Spoločnosť Avex Production by v tomto roku mala vyrobiť až trojnásobne viac modulov a produktov ako v minulom roku. Avex robí aj zákazkovú výrobu pre viaceré zahraničné firmy, najmä z Nemecka. Pre hlavného odberateľa, ktorým je Samsung, vyrába Avex napríklad DVD prehrávače alebo satelity, ktoré však nemontuje a nebalí do finálnej podoby.

Tieto procesy by mal Avex pribrať v novom závode v Senci, kde bude operovať dvoma veľkokapacitnými linkami. Práve tie teraz dočasne nahrádzajú rozširovacie investície v Oravskej Lesnej, ktoré smerujú do nákupu technológií, výstavby skladu alebo rozširovania existujúcich priestorov. Táto prevádzka sa však postupne dostáva na hranice možného rozširovania.

Galantský **Samsung Electronics Slovakia** plánuje tento rok napriek kríze preinvestovať 35 miliónov eur. Väčšinu tejto sumy už pohltila rekonštrukcia závodu, ktorá bola ukončená v máji. Do konca roka chce Samsung ešte podporiť automatizáciu vo výrobe televízorov. Pôjde najmä o vstupné a výstupné operácie, keďže samotná montáž sa už pre potrebu ľudskej práce nedá príliš zautomatizovať. Pôjde napríklad o nákup dopravníkov.

Odchádzajúci investori

Existujúci investori vo väčšom meradle zo Slovenska neodchádzali a pozitívnu „investičnú“ bilanciu si v tomto smere Slovensko ešte dlho udrží. Silný konverzný kurz, rastúca úroveň miezd, ale aj dočasné oslabovania národných mien v okolitých štátoch však v roku 2008 priniesli niekoľko prvých prípadov odchodu. Najmä niektorí výrobcovia káblových zväzkov začali presúvať jednoduchú výrobu do krajín s lacnejšou pracovnou silou, prípadne zo západu na východ a juh Slovenska. Väčšina výrobcov káblových zväzkov pre automobilový priemysel však v SR pravdepodobne zostane, keďže ide o zákazkovú výrobu a musí byť dodávaná v just-in-time režime fabrikám na Slovensku alebo v blízkom okolí. Ekonomické zemetrasenie z konca roka 2008 a neistota budúceho vývoja urýchlili proces odchodu lacnejšej výroby s nízkou pridanou hodnotou na zamestnanca.

Výrobcovia káblových zväzkov patrili k prvým, ktorí začali v rámci krízy hovoriť o prepúšťaní a neskôr aj o zatváraní závodov. **SE Bordnetze** zatvára fabriku v Zlatých Moravciach a presúva výrobu do väčšieho závodu v Nitre, ten bude naďalej vyrábať pre Škodu, Audi a Volkswagen. Úplný odchod ohlásili **Connect Systems** z Vrábľov, mieri do lacnejšieho Rumunska. Prešovský **FCT Electronic** koncom roka 2008 skončil s výrobou autokáblov.

Americký **Molex**, ktorý vyrába káble a konektory do áut, ako aj pre Noki, Sony či Siemens vo východoslovenskom Kechneči, doplatil na prepad objednávok a tlak na ceny v preň dominantnom automotive. Presúva výrobu do lacnejšej Číny. O prácu do konca roka 2009 príde tisícka zamestnancov, prevažne žien. Molex bol v roku 2000 vôbec prvým investorom v dnes najväčšom slovenskom priemyselnom parku v Kechneči. Už v roku 2006 podnik výrobu svojej dcéry **Moles** presunul z Liptovského Hrádku do Poľska. V Sulecine vyrába vo vlastných priestoroch.

On Semiconductor bola jednou z najsofistikovanejších elektrotechnických fabrík na Slovensku, avšak v roku 2009 ukončila výrobu integrovaných obvodov a ponecháva v piešťanskom areáli bývalej Tesly iba centrum globálnej podpory, teda zákaznícky servis pre oblasť EMEA a časť Ameriky. Pôvodne sa mali posledné stroje zastaviť až koncom roka, celý presun kapacity však urýchlila kríza, a tak závod zavreli už v júli. Odchod výroby súvisí so

sústredovaním výroby polovodičových súčiastok v koncerne do väčších závodov, kde to umožňujú ich nevyužitú kapacitu. Časť strojov si prevezmú fabriky v Česku a v Belgicku, ktoré vo veľkej miere prevezmú výrobný program slovenského závodu. O prácu v Piešťanoch prišlo okolo 400 ľudí, dvesto zostane v centre globálnej podpory. Výskumno-vývojové pracovisko, ktoré má firma v Bratislave, zostane v plnej miere zachované.

Japonský koncern **Sony** v auguste 2009 opustil svoj starý areál v Trnave, kde ešte po odchode televíznej výroby fungoval európsky servis pre Playstation a výroba digitálnych tunerov. Servisné centrum Sony presúva do Veľkej Británie a výroba tunerov putuje do nitrianskej fabriky. Logistické kapacity Trnavy sa ešte skôr presťahovali do novej prístavby Sony v Nitre, ktorá sa realizovala pre v súčasnosti pozastavenú veľkú investíciu do rozšírenia produkcie. Dočasne teda nové výrobné priestory slúžia ako sklady. Areál v Trnave si Sony plánuje ponechať a v budúcnosti, po prechode výroby z Barcelony, sa z trnavského areálu opäť môže stať logistické centrum.

Prudký pokles cien CRT a teraz aj LCD televízorov skomplikoval situáciu televíznej fabriky **OVP Orava**. Kým svetoví hráči rozkladajú podnikateľské riziko na široké portfólio spotrebnej elektroniky, tento domáci výrobca bol aktívny iba vo výrobe televízorov. Spoločnosť sa snažila zlepšiť svoje postavenie aj spoluprácou s ázijskými výrobcami LCD televízorov, ktorí by sa radi etablovali na trhoch Európskej únie a hľadajú tu spojenca. OVP začala v roku 2005 vyrábať svoje prvé LCD televízory nie sama, ale v spolupráci s taiwanskou spoločnosťou Teco Electric & Machinery. Túto spoluprácu v roku 2007 ukončila. V marci 2007 sa nedohodla na ďalšej spolupráci pri vývoji a výrobe LCD televízorov s inou taiwanskou spoločnosťou Golana Technology Corporation. Televízory OVP navyše fungujú na súčiastkovej základni spoločností Philips a Thompson. I keď predaj podniku zahraničným investorom majiteľa firmy vždy odmietali, OVP bola do značnej miery závislá od spolupráce s nimi. V lete 2007 spoločnosť znížila počet zamestnancov z dvesto na osemdesiat. Výroba sa znížila na minimum, väčšinu výrobných kapacít začala OVP ponúkať na prenájom. Na konci apríla 2008 sa výroba úplne skončila. Firma neustále hľadá zahraničné firmy na prenájom areálu alebo spoluprácu.

Najvýznamnejšie elektrotechnické firmy na Slovensku

Samsung Electronics Slovakia je už niekoľko rokov najväčším elektrotechnickým podnikom na Slovensku. Od spustenia výroby v roku 2002 do roku 2007 leteli jeho tržby strmo nahor, až vlani sa ich rast zastavil. V eurách stúpili o tri percentá na 3,4 miliardy eur, no v korunách v dôsledku zhodnotenia domácej meny klesli o vyše štyri percentá na 106 miliárd korún (pri prepočte priemernými kurzami za roky 2007 a 2008). Oveľa výraznejšie to podnik pocítil na hospodárskom výsledku. Vôbec prvýkrát počas svojej existencie sa zosunul do čistej straty vo výške 31 miliónov eur, pričom predtým ešte zaknihoval zisk po zdanení takmer 106 mil. eur. V tomto prvom závode Samsungu Electronics na Slovensku sa montujú najmä LCD a LED televízory, LCD monitory, MP3 prehrávače, DVD rekordéry, Blu-ray prehrávače, domáce

kiná a iné domáce spotrebiče. Vlni to bolo spolu 9,6 milióna výrobkov, z toho 5,9 milióna tvorili televízory. Tie vygenerovali už 85 percent tržieb závodu, predvlni to boli tri štvrtiny.

Začiatkom tohto roka materský Samsung stiahol z Galanty výrobu PDP (plazmových) televízorov do maďarského závodu, ktorý je vďaka oslabeniu forintu nákladovo efektívnejší. Do Galanty sa mala presunúť všetka výroba LCD televízorov a rozbehla sa tu tiež výroba LED TV. Aj keď tento rok predáva Samsung v Európe porovnateľné počty LCD televízorov ako pred rokom, v Galante prešiel v máji 2009 na jednozmennú prevádzku. Naznačuje to, že okrem výroby plaziem sa zo Slovenska do závodu v Maďarsku presunula aj významná časť výroby iných menších spotrebičov – vzhľadom na aktuálnu nákladovú výhodu výroby v krajine s oslabenou menou. Galantský Samsung Electronics Slovakia zamestnával minulý rok v priemere až bezmála 4 700 ľudí, o dvesto viac ako v roku 2007. Z toho bolo necelých tritisíc kmeňových zamestnancov, vyše tretinu pracovníkov teda podnik najímal cez agentúry. Takmer celú produkciu Samsung zo Slovenska vyváža, na domácom trhu sa predá okolo jedného percenta produkcie. Export smeruje najmä na solventné trhy západnej Európy. Výrobný proces sa v roku 2008 zásadne zmenil. V Galante zaviedli takzvané „cell line“ (bunkové linky). Zjednodušene to znamená, že výrobok poskladá aj otestuje jeden alebo dvaja zamestnanci, čo prináša väčšiu zodpovednosť zamestnancov (je jasné, kto je za prípadnú chybu na konkrétnom výrobku zodpovedný) a tiež vyššiu efektívnosť – podnik deklaruje jej rast až o 20 percent. Výrazné zefektívnejšie podniku umožní vystačiť si s nižším počtom pracovníkov. Tri tisícky kmeňových zamestnancov si podnik ponechal, pol druhá tisícky agentúrnych však už nepotrebuje. Okrem zefektívnenia výroby to súvisí aj s odsunom výroby niektorých spotrebičov (napríklad satelitov) do Maďarska.

Sony Slovakia v roku 2008 zavŕšil sťahovanie svojho závodu z Trnavy do Nitry, ktoré začal v polovici roku 2007. V Trnave ostal Sony veľký areál, ktorý bol kedysi sklodom Výrobného družstva Jednota. Do augusta 2009 sa tam ešte vyrábali digitálne tunery do LCD televízorov a bol tam aj servis pre konzoly PlayStation z veľkej časti Európy. V Nitre v priemyselnom parku Sony postavila svoj najväčší svetový závod na výrobu televízorov. Najhladnejší svetový trh LCD televízorov – Európa – si pýta viac a preto aj z predvlnajšej produkcie 2 miliónov kusov zvýšila v roku 2008 výrobu na bezmála 4 milióny vyrobených televízorov, predpoklad na rok 2009 je udržanie tejto úrovne. Tržby v roku 2008 poskočili o vyše štyridsať percent na 42 miliárd korún (1,4 miliardy eur). Aktuálne Sony Slovakia zamestnáva okolo 3 000 ľudí. Minulý rok spoločnosť ohlásila investíciu až vyše 240 miliónov eur, čo je trojnásobok doteraz preinvestovaného objemu. Vysoká suma investície indikuje, že nepôjde len o zvyšovanie výrobných kapacít, ale aj rozšírenie výrobného procesu. Mamutia investícia je od decembra 2008 kvôli kríze zmrazená, Sony stihlo v rámci prípravnej fázy iba prístavbu výrobných hál, ktorá dočasne slúži ako sklad. Sony má pripravené aj ďalšie časti pozemku pre prípadné rozšírenie. Predpokladá sa totiž, že Sony bude zvyšovať objem vyrábaných LCD televízorov až na vyše 10 miliónov ročne a to už o niekoľko rokov. Podobne by mala rásť aj zamestnanosť, ktorá by sa mala viac ako zdvojnásobiť až na 7 tisíc ľudí. Sony by malo budúci rok absorbovať aj výrobu z barcelonského

závodu, ktorý sa pravdepodobne zavrie. Má polovičnú kapacitu oproti nitrianskemu závodu a dizajnérske centrum. Spolu s výrobou prídu do Nitry aj dizajnérske aktivity, aj keď iba ich časť, keďže Sony vytvára globálne dizajnérske centrum v Malajzii. Sony pridalo k svojmu závodu v Nitre aj logistické centrum pre strednú a východnú Európu, ktoré funguje od jesene 2008. Zhruba 60 percent produkcie Sony Nitra smeruje do západnej Európy. Zvyšok sa rozloží na menej solventnú strednú a východnú časť kontinentu.

Samsung Electronics LCD Slovakia – najväčšia nová investícia v slovenskom priemysle roku 2007 – rozbehla výrobu začiatkom januára 2008. Z Voderadov pri Trnave sa stal hlavný stánok výroby LC panelov (Liquid Crystal Displays), ktoré tvoria hlavný komponent (obrazovku) LCD televízorov. Záujem o produkciu závodu je taký veľký, že kórejského výrobcu odberatelia už od rozbehu tlačia, aby zapol na vyššie obrátky. Závod by mal preto dosiahnuť plnú kapacitu desať miliónov vyrobených panelov ročne už v roku 2010, a nie v roku 2012, ako sa počítalo v pôvodnom projekte. Do závodu, ktorý má byť najväčším svojho druhu v Európe, Samsung investoval a ešte plánuje investovať spolu 320 miliónov eur. K dvom linkám, s ktorými sa podnik začiatkom roku 2008 rozbiehal, pribudli na jeseň ďalšie dve, od jari 2009 ich je v prevádzke už šesť a závod aktuálne zamestnáva okolo 1 110 pracovníkov. Kým v prvom roku Samsung Electronics LCD Slovakia vyrobil dva milióny LC panelov, tento rok by to malo byť už vyše 6 miliónov. Zatiaľ sa vo Voderadoch vyrábajú 32 palcové a 40 palcové displeje. V roku 2010 by závod už mal vyrábať všetky tradičné veľkosti LCD. Najväčšia časť produkcie smeruje do sesterského Samsungu v Galante a Sony v Nitre. Od roku 2009 sa pridali aj dodávky do závodu UMC v Novom Meste nad Váhom, ale aj za hranice – do Španielska a Turecka. Už v roku 2010 by mal závod pracovať na plnú kapacitu a pri využití 12 montážnych liniek vyrábať približne desať miliónov panelov ročne (takmer tretina súčasnej európskej spotreby). Pri plnej produkcii by na vývoz malo ísť okolo 30 percent obrazoviek. Hoci ďalšie rozširovanie kapacít zatiaľ Samsung oficiálne nepripúšťa, dá sa očakávať. Vo Voderadoch si už na začiatku kúpil pozemky, na ktorých môže umiestniť ďalšie dve výrobné haly, v ktorých by bolo možné v budúcnosti zdvihnúť produkciu LC panelov až k 20 miliónom kusov ročne. Aj infraštruktúra závodu je dimenzovaná na výrazne vyššiu ako oficiálne plánovanú kapacitu, a tiež na príchod ďalších subdodávateľov.

Japonský koncern **Panasonic** má na Slovensku dve dcérske spoločnosti. Obe majú pritom významnú pozíciu v slovenskej elektrotechnike. Panasonic AVC Networks Slovakia v Krompachoch bol v roku 2008 podľa tržieb piatym najväčším elektrotechnickým podnikom na Slovensku. Vyrába DVD prehrávače a rekordéry, Blu-ray prehrávače a najnovšie, od apríla 2009, aj Blu-ray rekordéry. Po silnom raste tržieb v roku 2007 o vyše štvrtinu na takmer 7,7 miliardy korún sa vlni produkcia krompaškého Panasonicu prepadla na necelých 5,6 mld. Sk (186 miliónov eur). Zamestnanosť v Krompachoch držali napriek päťtinovému prepadu zákaziek až do konca roka 2008, potom sa rozlúčili s takmer tretinou zamestnancov. Keďže od marca sa podniku objednávky stabilizovali, zo 450 prepustených v máji 140 znovu zamestnal.

V súčasnosti Panasonic AVC Networks Slovakia zamestnáva zhruba tisíc ľudí, o desatinu menej ako pred rokom.

Druhá slovenská dcéra koncernu, tržbami menšia ale počtom pracovníkov väčšia, sídli v Trstenej na Orave. Panasonic Electronic Devices Slovakia, s.r.o., má v súčasnosti dva výrobné závody umiestnené v Trstenej a v Starej Ľubovni. Vlni v nich zamestnával spolu v priemere 1 460 pracovníkov, o necelú stovku viac ako predvlni. Aktuálne ich má už o tri stovky menej. Po silnej dynamike v roku 2007 rástli tržby spoločnosti v minulom roku už len nepatrne, dosiahli takmer 3,4 mld. Sk (112 miliónov eur). V roku 2009 chce podnik túto úroveň výkonov udržať. Vyrába riadiace dosky, zdroje, tunery, nabíjačky, diaľkové ovládače, ako aj iPod adaptéry a reproduktory do áut. V roku 2008 pridal do výrobného portfólia riadiaci spínací prvok na volant pre Toyotu. V roku 2009 firma rozbieha vlastnú výrobu plastových komponentov pre svoje výrobky, od čoho si sľubuje väčšiu spoľahlivosť dodávok. Až 95 percent svojej produkcie firma exportuje, najmä na západné trhy. Hlavnými zákazníkmi sú sesterské závody Panasonicu, výrobcovia domácich spotrebičov, ako aj automobilové závody. Dodávky pre automotive tvoria zatiaľ pätinu tržieb spoločnosti, ich podiel sa postupne zvyšuje.

Fabrika nemeckého **Osramu** (skupina Siemens) v Nových Zámkoch patrí k najväčším a najvýznamnejším v skupine tohto svetového lídra vo výrobe žiaroviek. V starom areáli Tesly, z ktorej tam zostalo takmer osemsto ľudí, začali v roku 1995 vyrábať klasické žiarovky. Tie sú momentálne na ústupe a už dlhšie prevažujú aj v novozámočkej výrobe výbojky a žiarovky pre modernejšie osvetlenia. Výroba všeobecnej osvetľovacej techniky v závode stále dominuje, zamestnáva vyše polovicu z 2 200 zamestnancov podniku. Takmer 400 zamestnancov pracuje vo výrobe autožiaroviek, ktoré tvoria až vyše 50 percent ročnej produkcie novozámockého Osramu. Vyrábajú sa tu autopomocné žiarovky, napríklad do smeroviek, parkovacích a cúvacích svetiel, ako aj do podsvietenia palubných dosiek. Takmer 300 ľudí pracuje v strojárskych časti novozámočkej fabriky, ktorá v pôvodnej Tesle nebola. Divízia vyrába iba pre koncern Osram, a to zariadenia na výrobu žiaroviek a výbojok. Tržby Osramu neustále rastú, v roku 2008 poskočili o celú tretinu na 3,8 miliardy korún (126 miliónov eur). Súvisí to najmä s neustálym presúvaním výroby z nemeckých závodov. Tento rok by mala prísť na juh Slovenska aj ďalšia výroba z Nemecka a USA.

Najväčší tunajší výrobca svetelných modulov do áut – tandem výrobných závodov nemeckého rodinného koncernu **Hella** – na Slovensku dlho rástol vďaka pribúdajúcim zákazkám od tunajších automobiliek, ale aj objednávkam zo zahraničia. V roku 2008 však aj on pocítil prudký pokles v dodávkach pre automobilky. Tržby Hella Slovakia Front Lighting v Kočovciach sa prepadli o pätinu na niečo vyše dve miliardy korún (68 miliónov eur). Tento závod pôsobí v SR od roku 2002, montuje predné svetlá s tradičnými a halogénovými svetelnými zdrojmi. Dlhodobu zásobuje závody Volkswagenu a Škody, no osvetľuje aj ťahače kamiónov značky Daimler. Od roku 2006 posilnila firma domáci odbyt, keď začala produkovať predné svetlá pre model Kia Cee'd, tvoriaci väčšinu výroby v žilinskom závode kórejskej automobilky. Podnik

získal aj zákazky na nový model Citroën C3 Picasso produkovaný v trnavskom závode PSA. Momentálne tento závod skupiny Hella zamestnáva päťsto ľudí.

Zadné a signálne osvetlenia aj s využitím LED diód vyrába skupina v Bánovciach nad Bebravou v samostatnej firme Hella Slovakia Signal Lighting, ktorá je aktívna od roku 2003. Po nedávnej expanzii v závode našla prácu ďalšia stovka ľudí. Spolu ich tu pracuje už deväťsto. Výsledky za rok 2008 ešte táto spoločnosť ešte nezverejnila, jej hospodársky rok skončil až v máji 2009. V Bánovciach tvoria rozhodujúcu časť produkcie kompletne zadné svetlá do všetkých modelov Kie, ktoré sa vyrábajú v Žiline.

Najväčší elektrotechnický podnik na východe Slovenska pôsobí v Michalovciach. **BSH Drives and Pumps** vyrába elektromotory pre domáce spotrebiče a je najväčším dodávateľom pohonov pre skupinu BSH, do ktorej patria značky Bosch a Siemens, ako aj Gaggenau, Neff, Thermador, Ufesa, Viva a Constructa. Až 85 percent produkcie smeruje do koncernových fabriek, najviac do Poľska, potom nasledujú Nemecko, Španielsko, Turecko, Taliansko a USA. V roku 2007 vyrobili v Michalovciach 7,7 milióna elektromotorov, v roku 2008 to bolo 7,5 milióna kusov. Tento rok firma plánuje znížiť výrobu o 10 percent, keďže aj predaje bielej techniky pod vplyvom prebiehajúcej recesie klesajú. To sa sčasti prejavilo na tržbách už vlani, keď klesli zo 6,1 na 5,3 miliardy korún (178 miliónov eur). Firma prakticky od začiatku svojho pôsobenia v SR uskutočňuje vo fabrike aj výskumné a vývojové aktivity. Jednak tu robí technické zmeny napríklad pri zmenách dizajnu elektrospotrebičov, a tiež vyvíja úplne nové generácie motorov. V Michalovciach zamestnáva BSH Drives and Pumps vyše 1 100 ľudí.

Americký **Emerson** na Slovensku dlho pôsobil prostredníctvom dvoch nezávislých dcér – Emersonu Electric Slovakia, s.r.o., a Emersonu, a.s. – sídliačich v areáli bývalého podniku VUMA (Výskumný ústav mechanizácie a automatizácie) v Novom Meste nad Váhom. Koncom roka 2008 predal koncern výrobu Emersonu Electric, vyrábajúceho elektromotory do bielej techniky s vyše tisícovou zamestnancov, firme **Askoll**. Tá kúpou získala jednu z najväčších fabriek na elektromotory v strednej Európe vôbec. V roku 2008 tejto firme klesli tržby o 15 percent na vyše 3,5 miliardy korún (118 miliónov eur).

Emerson, a.s. – väčší z pôvodných dvoch závodov koncernu na Slovensku – je sčasti strojárskou a sčasti elektrotechnickou spoločnosťou. Výroba sa tu totiž začína už pri obrábaní kovov, nejde iba o jednoduchú montáž. Spoločnosť zastrešuje šesť výrobných divízií, respektíve značiek a je jednou z najväčších a najvýznamnejších tovární koncernu v Európe. V roku 2008 slovenský Emerson tržby po ich predvlaňajšom prepade viac ako zdvojnásobil na vyše 5,7 miliardy korún (189 miliónov eur), nesúviselo to však s nárastom produkcie. Išlo o zmeny vo vnútrokoncernovom zúčtovaní. Dokopy tu aktuálne zamestnáva bezmála 1 400 ľudí, ďalší výrazný rast tržieb ani zamestnanosti firma neočakáva.

Nemecký koncern **Leoni** pôsobí na Slovensku od roku 1992. Okrem závodov na káblové zväzky v Trenčíne, Ilave, Starej Turej a Trenčianskej Teplej má tiež fabriku na káble a prípojn

šnúry v Novej Dubnici. Spolu pre fabriky Leoni v SR pracuje už okolo päťtisíc ľudí, čo skupinu radí medzi Top 10 najväčších zamestnávateľov v slovenskom priemysle. Na Považí patrí k najväčším zamestnávateľom vôbec. Spolu slovenské dcéry za rok 2007 dosiahli tržby takmer 7 miliárd korún, medziročne sa takmer nezmenili. V roku 2008 zverejnil svoje finančné výsledky zatiaľ iba najväčší zo slovenských závodov koncernu – trenčiansky Leoni Autokabel Slovakia. Tržby mu – podobne ako všetkým producentom káblových zväzkov – klesli tržby o vyše desať percent na 4 miliardy korún (vyše 130 miliónov eur). Zisk klesol o 30 percent, ale stále je v čiernych číslach, čo sa o ostatných káblikároch nedá povedať. S 3 300 pracovníkmi je po Samsungu a Sony druhým najväčším zamestnávateľom v elektrotechnickom priemysle na Slovensku. V prevádzkach v Trenčíne a Ilave vyrába káblové zväzky najmä pre Porsche a BMW.

Iná dcéra rovnakého koncernu – Leoni Cable Slovakia, s.r.o., Stará Turá – produkuje káble pre telekomunikačnú a zdravotnícku techniku. Z predvlastných šesťsto zamestnancov má aktuálne v závodoch v Starej Turej a Trenčianskej Teplej spolu necelých 400 pracovníkov. Ďalších bezmála sedemsto ľudí zamestnáva v roku 2009 Leoni Slovakia, s.r.o., Nová Dubnica. Tá vyrába prírodné šnúry do elektrospotrebičov, rôzne káble a batériové prepojkky.

Vyššie desaťročie už v SR pôsobí aj **SE Bordnetze** (pôvodne Volkswagen Elektrické Systémy). Dvorný dodávateľ kabeláže pre skupinu Volkswagen vyrába už len v Nitre. Menšiu fabriku v Zlatých Moravciach v roku 2009 zatvoril a jej výrobný program presunul do Nitry. O prácu prišlo okolo štyristo ľudí. Okrem Volkswagenu zásobuje aj iné koncernové značky – napríklad Porsche, Škoda a Audi. Časť produkcie tak dodáva aj do Nemecka, Českej republiky, Maďarska i Španielska. Spoločnosť neustále znižuje počet pracovníkov, v súčasnosti zamestnáva vyše dvetisíc ľudí – o tretinu menej ako v rokoch 2005 a 2006. V roku 2008 bol podnik podľa tržieb siedmym najväčším elektrotechnickým podnikom na Slovensku s tržbami takmer 5 miliárd korún (165 mil. eur), pričom v roku 2006 jeho výkony kulminovali až na úrovni 7,2 mld. Sk.

SWOT Analýza

Silné stránky

- výhodná geografická poloha Slovenska a prijateľná cena pracovnej sily
- vstup SR do eurozóny eliminoval kurzové riziko voči euru
- dostatok priemyselných parkov, kde je možné umiestniť výrobu
- vysoká úroveň a tradícia elektrotechnických fakúlt slovenských univerzít
- odvetvie dlhodobo nabera na význame a jeho prestíž rastie
- vysoká miera diverzifikácie z hľadiska druhov výrob i počtu podnikov
- zahraniční a domáci investori rozširujú výrobu, čo signalizuje ich spokojnosť na Slovensku
- noví výrobcovia osobných áut a LCD televízorov priťahujú na Slovensko výrobu ďalších komponentov, stabilizujú aj silnú základňu výrobcov káblových zväzkov

- expandujú aj výroby nezávislé od automotive a LCD (elektromotory pre bielu techniku, napäťové zdroje, IT)
- rozvíjajú sa aj inovatívne domáce firmy s vlastným vývojom, najmä v oblasti IT

Slabé stránky

- vysoký podiel výrob s nízkou produktivitou práce založených hlavne na lacnej práci
- odborné školy nestačia držať krok s inováciami a rýchlo sa meniacimi potrebami firiem
- nízky komerčný potenciál slovenských škôl pri praktickom výskume a vývoji v ETP
- zatiaľ málo rozvinutá spolupráca medzi firmami, odbornými školami, univerzitami a výskumnými ústavmi
- hi-tech výrobu, výskum, vývoj či zákaznicke strediská presúvajú zahraničné firmy na Slovensko zatiaľ len v obmedzenej miere
- malá samostatnosť dcér zahraničných investorov, závislosť od rozhodnutí materskej firmy
- slabá diverzifikácia zákaznickeho portfólia mnohých firiem, závislosť od jedného či niekoľko málo odberateľov
- napriek rozmanitosti výrob je väčšina výkonov odvetvia závislá od automotive a výroby televízorov

Príležitosti

- rozvoj automobilového priemyslu prináša nové príležitosti pre výrobcov komponentov
- expandujúca výroba LC obrazoviek a LCD televízorov – produkcia pre európsky trh sa koncentruje v SR a v susedných krajinách, čo dá prácu mnohým subdodávateľom
- colná politika EÚ núti niektoré výroby určené pre európsky trh presúvať z lacnejšej Ázie do krajín EÚ
- spokojní zahraniční investori môžu svojim závozom v SR postupne zverovať náročnejšie výroby, niektorí aj zákaznicke centrá, prípadne vývoj
- silný konverzný kurz znížil atraktivnosť príjmov Slovákov pracujúcich v zahraničí a časť z nich môže pritiahnúť späť, napríklad do zákaznicke centier vyžadujúcich výbornú znalosť cudzích jazykov
- tradícia elektrotechnickej výroby v niektorých mestách stredného a východného Slovenska, ktoré investori ešte neobsadili
- ekonomická kríza môže motivovať zahraničné firmy presúvať vo väčšej miere výrobu do svojich lacnejších dcér na Slovensku
- uvoľňovanie pracovnej sily z výrob s nízkou produktivitou
- vznik regionálnych inovačných centier a technologických klastrov, v prípade, že sa zdroje z eurofondov na ne využijú zmysluplne
- vývojové kapacity v oblasti softvéru s potenciálom využitia vo vývoji technológií

Hrozby

- silný konverzný kurz SKK/EUR môže ohroziť životaschopnosť výroby s nízkou produktivitou a vysokým podielom domácich vstupov (najmä mzdových nákladov)
- recesia na trhoch, kde sa vyváža produkcia slovenských závodov, môže oneskoriť ale i zmariť ich expanziu
- nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily, najmä na západe Slovenska, bude zvyšovať jej cenu a limitovať príchod nových investorov
- slabá komunikácia firiem s odbornými školami zvýši ich náklady na získavanie a zaškoľovanie pracovníkov
- lacnejšia výroba káblových zväzkov v neďalekom Rumunsku či na Ukrajine ohrozuje životaschopnosť ich rozsiahlej produkcie na Slovensku
- neschopnosť firiem i škôl využiť potenciál možnej spolupráce pri vývoji a inováciách
- prepád odbytu a neustály tlak na náklady v automobilovej výrobe v časoch recesie môže zrýchliť útlm či odchod výrobcov káblových zväzkov, ktorí zamestnávajú najviac ľudí
- trvalejšie oslabenie národných mien susedných krajín voči euru by mohlo spôsobiť dočasné, ale aj trvalé presúvanie výroby za nižšími nákladmi